

ХЫПАР

1997 сÿлхи кăрлачăн
30-мĕшĕнче тухма пуçланă

44 (862) №,
2014, чÿк,
1
Хакĕ
ирĕклĕ.

16+

Чăваш ХĖРАРАМĖ

Анне, аппа та йăмăк, мăшăр... Эсир пуртан кил-сÿртăм йăш

Хаçата электрон адреспа та сыру сырма пултаратăр: zuwxeragam@mail.ru.

Уяв ячĕпе

Хисеплĕ ентешĕмĕрсем!

Сире Халăх пĕрлĕхĕн кунĕ ячĕпе чĕререн саламлатăп!

Çак уяв пирĕншĕн уйрăм пĕлтерĕшлĕ. Халăх пĕрлĕхĕ, вăл паттăрлăх кăтартма хатĕр пулни – кирек хăш саманара та Тăван сĕршывăмăрăн манаçлăхĕн никĕсĕ.

Тăван сĕршывăн Аслă вăрçи вăхăтĕнче Чăваш Ен ытти тăрăхран эвакуаци йĕркипе куçса килнĕ 70 пин ытла çынна йышăннă, вĕсемшĕн иккĕмĕш тăван кил пулса тăнă. Республикăра пурăнакансем хăйсен мĕн пуррине тарса килнисемпе сÿрмалла пайланă, тăван сĕрне пăрахса хăварма тивнĕ çынсене хăйсен чун ашшипе ашăтнă.

Хальхи вăхăтри Чăваш Ен халăхĕ те тараватлăхне тата ыра кăмăлне туллин сирĕплетрĕ: ялан пурăнакан вырăнтан ирĕксĕртен куçса килме тивнĕ Украина сĕршывĕн пин-пин гражданинĕ пирĕн патăмărта хăйне килнчи пек туйтăр тесе мĕн кирлине пурне те туса пачĕ.

Пĕрлĕхпе пĕрлешÿлĕх, паттăрлăх тата пирĕн çынсем хăйсене хăйсем шеллеменни, йывăрлăхсене пĕрлехи вайпа сĕнтерме пĕлни кăçалхи юпа уйăхĕн варринче, республикăна сÿт санталăк инкекĕ сиен кÿнĕ вăхăтра, туллин палăрчĕ. Эпир хамăра пулăшу кирли çинчен пĕлтерсен Раççейĕн 9 регионĕнчи энергетика комплексĕн есченĕсем пире пулăшма тÿрех килĕшрĕç. Юсав бригадисем, хула-районсенчи сÿрт-йĕрпе коммуналлă хуçалăх предприятійĕсен есченĕсем, Чăваш Енре пурăнакан мĕн пур сын туслăн тата васкавлăн есленине пула санталăкăн кăткăс та йывăр условийĕсенче юсав есĕсене чи кĕске тапхăрта халиччен пулман калăпашпа туса ирттерме тата япăх санталăка пула сиен тÿснĕ ялсене электричествăпа тивĕçтерме май килчĕ.

Çапах та эпир инкекре кăна мар чăмăртанма пĕлетпĕр. Вăйсене пĕрлештерсе, 2014 сÿлхи юпа уйăхĕн 9-11-мĕшĕсенче эпир Раççейри, Никама Пăхăнман Патшалăхсен Пĕрлĕхне кĕрекен сĕршывсенчи тата тĕнчере спорт пĕрлĕхĕ валли чи сÿллĕ шайра анлă та аслă "Раççей – спорт сĕршывĕ" форум йĕркелесе ирттертĕмĕр. Раççей Президенчĕ Владимир Путин, Раççей Федерацийĕн Правительствин членĕсем, тĕнчере 20 сĕршывпа Раççей Федерацийĕн 81 субъекчĕн представителĕсем чăваш халăхĕн чун тараватлăхне туллин туйса илчĕç, чун-чĕрине иксĕлми вай-халпа тата лайăх кăмăл-туйăмпа пуянлатрĕç.

Хаклă туссем, эпир чăннипех те пĕр пĕтĕм халăх! Ялпа, мирпе, халăхпа пĕрле эпир кирек мĕнле тĕллевте те пурнăçлама пултаратпăр!

Хăйсен ес-хĕлне Чăваш Республикин территорийĕнче пурнăçлакан тĕнсен тата наци пĕрлĕхĕсен представителĕсене танаçлăха тата пĕрлĕхе сыхласа упрас енĕпе тăвакан пархатарлă есĕшĕн уйрăммăн тав тăватăп.

Пурне те сирĕп сывлăх, мĕн пур ыра есĕре ситĕнÿсем, чун сÿрасулăхне, юрату, телей тата ырлăх сунатăп!

**Чăваш Республикин Пуçлăхĕ
Михаил ИГНАТЬЕВ.**

4 стр.

Кашни уявăн хăйĕн юрри

**Шăмă та
хуçăлать,
чул та
ванать.**
Каларăш.

ÇАНТАЛАК

	кăнтăрла	сĕрле	
01.11	+ 2	- 2	■
02.11	0	- 4	■
03.11	- 2	- 6	■
04.11	+ 1	- 5	■
05.11	+ 2	- 2	■
06.11	+ 1	- 2	■
07.11	- 2	- 5	■

Тĕрлĕ йăла пĕлекен çамрăксен хушинче сĕç мар, аслисен йышĕнче те чакса пырат. Вăл е ку уява мĕн асаттесе еплерек ирттернине паян ытларах ватă çынсем сĕç ас тăваççĕ. Чăвашсен авалтан пыракан йăла-йĕркине тĕпчеме, вĕренме, аша хывма тăрăшакансем сÿк мар-ха.

Салтак ячĕ тухнă яша хĕсмете йышпа асатать чăваш. Кам илтмен-тĕр урам тăрăх салтак юрри ян! та ян! кайнине? Тепĕр тесен паян ку сайрахах тĕл пулат. Çамрăксен йышĕ чакса, мешехи сĕвĕрĕлсе пырат. Чылайăшĕ тăван-пĕтенĕпе асату каçĕ кăна ирттерсе сыв пуллашат.

Ача чухнехи асрах. Тете-йысна повестка килсен ал шăлли сулла-сулла ял тăрăх сÿретчĕç. Эпир, пĕчĕкскерсем, чаршав хыçне пытанаттăмăр. Вăтанаттăмăр, çав вăхăтрах вĕсене сăнама интереслĕчĕ те. «Ыран ирех пырăр, эх, асатма» теннисем халĕ те хăлхара. Ачалăхри кĕвĕ, тен, асăмра сĕç тăрса юлнă пулĕчĕ-и... Тавах, вĕсене ас тăвакансем, чунтан шăрантаракансем пур-ха! Икĕ-виçĕ сул каялла ялти

икĕ çамрăка асатма тÿр килнĕчĕ. Эх, купăсци! Мĕн тĕрлĕ савăласа юрлаттармасть!

Паллах, юрă-кĕвĕ астисем татах та пур. Анчах çамрăк каччă ертсе пынипе салтак карти епле юрлани, кĕввисем чунран шăранса тухни халĕ те куç умĕнче. Çак яшпа вулакана та паллаштарас килет. Александр Майоров Комсомольски районĕнчи Çĕнĕ Мăрат ялĕнче сÿралса ўснĕ. Вунă ачаран Саша – чи кĕçĕнни. Шел, ашшĕ ашшине туйса ўсмен вăл. Ывăлĕ таватă уйăхра чухне арçын ĕмĕрлĕхех куçне хупнă. Амăшĕ Людмила Семеновна ачисене ура çине пĕчченех тăратнă. Тĕлĕнмелле, юрлама юратакан хĕрарăмăн мĕн пур ачи кĕвĕ шăрантарма аста. Паллах, пурнăçĕсене чылайăшĕ музыка тĕнчипе сыхăнтарман. Хĕрĕ Ирина ялти фольклор ушкăнне сÿрет. Леня юрăсем сырат. «Утас сÿк эпĕ урăх çакă вăрăм сÿлпа» юррине республикăра илтмен сын та юлман-тăр. Ана салтака каякан кашни çамрăк чуна хывать.

ВĔРЕНŪ

ПĔЛŪ килĕ

Муркаш районĕнчи Ярапайкасси вăтам школĕ уяв кăмăлĕпе кĕтсе илчĕ мана. Унта нумаях пулмасть сĕнĕ спортзал усăлнă. Апа хута ямашкăн 800 ытла пин тенкĕ тăкакланă. Пуçлăх улшăннăранпа сÿлталак

ситни те – курăмлă пулăм. Ял-йыш Александра Скворцовăн еçĕпе сав тери кăмăллă. Ертÿсĕ тилхепине хĕрарăма шанса пани, паллах, ыра витĕм кÿнĕ.

Паянхи еçе ырана хăвармасан

Сÿлталакри улшăнусене асанса та ситереймĕн. Чи малтанах школ тăррине юсанă. Электричество пралукĕсене, пăрăхсене, ашă батареисене улăштарнă. Тимĕр алăксем туяннă. Санузелти юсав еçĕсем те вăраха тăсăлман, унта та йăлт сĕнетнĕ.

Сапах укçасăр пĕр ыйтăва та татса парайманни кирек камшăн та паллă. Чăнах, макăрман ачана кăкăр ситермеççĕ. Куç умĕнчи улшăну – шăпах республика, район шайĕнчи пуçлăхсемпе сыханса еçленине тата пурнăç уттипе тан пынине кăтартакан пулăм. Кун каçипе тимĕр урхамахĕпе аста кăна ситмест-ши сĕнĕ пуçлăх? Паянхи еçе ырана хăварма хăнăхман вăл.

"Ачасене юрататăп. Вĕсем хăтлă суртра тарăн пĔлŪ илчĕр тесе кунне-сĕрне пăхмасăр еçлеме хатĕр", – чунне усать Александра Александровна. Вăл хай те ачаранпах сак школ сукмакне такăрлатнă. Саванпах пĔлŪ килĕ уйрăмах хаклă уншăн.

Пĕр сĕмьери пек

"Александра Александровна сасă хăпартса каласнине илтмен. Хайне мăнна хумасть. Психолога вĕренни кашнинпе пĕр чĕлхе тупма пулăшăт-ши апа? Унăн лайăх енĕсем усăлсах пыраççĕ", – каласăва хутшăнать вырăс чĕлхипе литература вĕрентекенĕ Маргарита Антонова. Светлана Романова та, Галина Жирнова та еçе уяв кăмăлĕпе килни тавра сăмах пуçарчĕ. "Сирĕп ыйтат, тĕрĕслĕхшĕн сунат, ыттисене тĕслĕх кăтарат", – педагогсем сакнашкал пĕтĕмлетÿ турĕс.

Учительсем отпуск вăхăтĕнче ертÿсĕпе пĕрле сÿп-сап пуçтарнă, урай сунă, сăрланă. Çук, вĕсене никам та ирĕкс-

ĕрлесе еçлеттермен. "Александра Александровна ытти рабочипе танах тăрăшнине пĔлсех килте ларса чăтăн-и?" – пытармасçĕ вĕрентекенсем. Пĕр сĕмьери пек пурăнни еçре те хавхалантарса пырат вĕсене. Вĕренекенсен ашшĕ-амăшĕ те айкинче юлман, шула юсаса сĕнетме пулăшнă. Хайсен тÿпине хывнă вун таваттăран иртнĕ сăмрăксене еçпе тивĕстерекен центр укça тÿленĕ. "Сĕнĕ вĕренÿ сÿлĕ пуçланичен еç пĕтессĕн те туйăнмастчĕ", – аса илесçĕ педагогсем. Анчах куç хăрат те алă тавать.

Сывăх сывсен пулăшăвĕ

Тăванлăх туйăмĕ хуçаланать саканта. Пурнăçшăн анлă сÿлĕ сине тухнисемшĕн те школ – иккĕмĕш кил вырăнĕнче. Вĕсем, еç-пуç йĕркеленсе пынипе хавхаланнăскерсем, паянхи вĕренекенсене спорт си-пуçĕпе мечĕксем парнеленĕ.

"Мана мăшăр та, ачасем те пулăшса пыраççĕ", – тет Александра Александровна. Скворцовсем ĕне, пăру, кролик тытаççĕ. Унсăр пуçне сĕр еçне килĕштересçĕ. Пахчара сÿрла пысăк лаптăк йышăнать. Чăнах, илем тĕнчинче пурăнать Александра Скворцова. Пушă вăхăт тупăнса картинка касса кăларат е ал айĕнчи япаласенчен композици асталать. Ку еçе те ыттисене явăстарать, вĕрентет.

Ярапайкасси школĕ районта кăна мар, республикара та ыра ятлă. Патшалăхăн пĕрлехи экзамен кăтартавĕсем лайăх. Вĕренекенсем тĕрлĕ шайри конкурса, олимпиада мала тухаççĕ. 2013 сÿлта Александра Скворцова Ральф Хьюберан "Кто есть кто" энциклопедине кĕртнĕ.

Марина ТУМАЛАНОВА.
Автор сăн ŷкерчĕкĕ.

Автанне хĕрхенчĕ

Пирĕн киккирикли чирлерĕ те пусма тиврĕ. Кÿршĕсен автанĕ иленчĕ картишне. Хапха айĕнчи хушăкран ирех кĕрет. Сакна Натали кинемі курнă. Хуçi автанне хулăпах пырса хăваласа каять.

– Сана картишĕнчи чăхсем ситмеççĕ-и? Архипăч

хуньям пекех ясарскер!..

– Ирĕк пар ĕнтĕ, вилсех каймĕ. Тыррине те сапсах тăратпăр-сĕе.

Çук, кÿршĕ автанне ирĕке ямарĕ. Часах вĕсен те сÿт тĕнчепе сыв пуллашрĕ. Хуракас пасарĕнче

Йывăрлăхсене, хĕн-хура парăнмасăр

Чăваш Ишекĕнчи Николайпа Феодосия Красновсем 61 сÿл пĕрле.

– Вĕсем пек мăшăрсем сайра тĕл пулаççĕ. Ылтăн, кевер туй туса ирттерчĕс. Ялти сăмрăксемшĕн, ачисемпе мăнукĕсемшĕн ыра тĕслĕх пулса тăраççĕ. Ėмĕр-ĕмĕр тату, пĕр-пĕрне хисеплесе пурăннă сак сĕмье. Вут-сÿлăм витĕр тухнă, мĕн ачаран еçпе писĕхнĕ ватăсемпе эфир чăннипех те мухтанма тивĕслĕ, – терĕ ял тăрăхĕн пуçлăхĕ А.Айбетов.

Эфир килнĕ чухне Хветуç аппа тĕп сакайне сĕр улми суйлама аннăчĕ. Хăнасем пÿрте кĕнине сиссе 90 сÿла сывхаракан ватă йăпăр-япăр сиксе тухрĕ. Аппăшĕ сĕлесе панă кăвак тĕслĕ, аркă тытнă чи капăр кĕпине тăхăнчĕ. Пуçне хитре тутăр сыхрĕ. Аппăшĕн хаклă парнине вăл хăнана кайнă чухне кăна арчинчен кăларать. Хĕрлĕ кĕпе тăхăнсан сăнран хĕр пекех чиперленсе кайрĕ аш пиллĕ кинемі.

Николай Миронович – еçпе вăрçă ветеранĕ. Ялтан вун улттăрах тухса кайма тивнĕ унăн. Тăван сĕршывăн Аслă вăрçи пуçлансан яша виçĕмĕш куннех ФЗОна асатнă. Вун саккăр салтак кайма ят тухать. Канашра икĕ уйăха яхăн пурăннă хыççăн Тÿрех Белаура, минометчиксен 162-мĕш полкне илсе каяççĕ. "Кунта вăл вăхăтра нимĕссем лăпланнăчĕ ĕнтĕ. Вĕсене савса аркатма, сĕре ирĕке кăларма ĕлкĕрнĕчĕ. Хушăран перкелешÿсем пулса илетчĕ – савă сĕс. Пире Инçет Хĕвел тухăçне илсе кайрĕс. Мань-журире кăна чăн-чăн вăрçа туйса илтĕм. Темісе хут та вилĕмрен юлтăм. Пĕррехинче ман сывăхрах бомба шартлатса сÿрăлчĕ. Турри сыхланă пуль, тăпра айне пулнă эпĕ. Сапах та пуçа вайлах амантса хăварнă. Юлташ сине ванчăкĕ лекме ĕлкĕрнĕ, аш-чикне сÿрса кăларнăчĕ. Кайран икĕ эрне полк санаторийĕнче сиплентĕм. 1949 сÿлта кăна таврăнтăм яла. Салтакра ултă сÿл сÿрă таран сÿрерĕм. Килтен тăхăр сÿл каялла тухса кайнăскер чăн-чăн старик пулса таврăнтăм вĕт", – каласа кăтарат Николай Миронович.

Яла ситсен тепĕр куннех колхоза еçе вырнаçнă. "Хуçа-

лăх йăлтах юхăннăчĕ, лаша та юлманчĕ. Сăкăр мар, крахмал ситетĕмĕр ун чухне", – аса илет йывăр сÿлсене вăрçă ветеранĕ.

Аппăшĕ Николая Кĕçĕн Арапуç хĕрĕпе паллаштарать. "Хитре те лайăх пикесем хамăр тăрăхра та нумайчĕ, ютри тата чипертерех туйăннă пуль", – тет ашшăн кулса Николай Миронович. Раштав пуçламăшĕнче мĕн пур тăванне пуçтарса туй кĕрлеттересĕ. Шартлама сивĕре лашасем кÿлсе хайсен тăрăхĕнчи яла хĕр илме каяççĕ. Хальхи пек ас тăваççĕ апа ватăсем, ытарайми хитре самантсене куç умне кăларасçĕ. Феодосийăпа Николай сичĕ ача сÿратнă. Шел, вĕсенчен иккĕшĕ чĕрепе чирлесе вилнĕ. Толик 5 сÿлтах уйрăлса кайнă. 29 сÿлти Нинăн вара виçĕ ачи тăлăха юлнă. "Мăнуксене ашшĕ пăхрĕ. Эфир те пулăшаттăмăр. Иккĕшне те хам куç хупмасăр та манма сÿк. Чĕрене ĕмĕрлĕхе суранлатса хăварчĕс. Хăв ачуна пытарма темрен йывăр", – тет куç-сÿльне шăлса Хветуç аппа.

Николайпа Феодосия туйпах пĕрлешнĕ-ха, анчах та сичĕ сÿлсăр хут уйăрттарман.

"Вăл мана уйăрас тесе пурăннă ĕнтĕ, саванпа сырăнас темен. Халь калатăп та старике, чĕнмест, кулкаласа кăна илет", – шÿтлет Хветуç аппа. Туй хыççăн сăмрăк мăшăр ашшĕ-амăшĕн сÿртĕнчен мунча пек пĕчĕк сÿрта уйрăлса тухнă. Каярахпа хайсен вайĕпе хăтлă йăва савăрнă.

Николай Миронович чылай сÿл колхозра, кайран ял

тăрăхĕн секретарĕнче тăрăшнă. Хуçалăхра склад заведующийĕ пулнă. Феодосия ĕмĕрĕпех колхозра еçленĕ. Ыттисенни пекех унăн сăмрăклăхĕ те сăмăл пулман. Вăрçă вăхăтĕнче окоп чавнă, уй-хирте ырма-канми тăрăшнă. "Еç ветеранĕ" ята ахальтен тивĕсмен.

Николайпа Феодосия Красновсен 11 мăнук тата мăнукĕн 12 ачи. "Ачасемшĕн, мăнуксемшĕн чăннипех те хĕпĕртетпĕр. Пире кичемленме памаççĕ, кашни эрнерех килсе савантарса хăварасçĕ. Е хайсем хăнана илсе каяççĕ. Килте тунсăхласах лармастпăр эфир", – теççĕ Красновсем.

Николай Миронович нумай-нумай сÿл "Хыпар" хаçатпа туслă. "Ман пĕрмай вулас килет. Кĕнекесĕр, хаçат-журналсăр пĕр кун пурăнаймастăп эпĕ. Чун апаçĕ вăл, унсăрăн хама выçă сын пекех туятăп. Алина почта-он килесе кашни кун кĕтсе кăна тăратăп", – тет вăрçă ветеранĕ. Хветуç аппа та мăшăрĕ кĕнеке вуланă хушăра ахаль лармасть, унпа юнашар вырнаçать те ал еçĕ тавать. Урайне сармашкăн нумай пулмасть кавир тĕрленĕ.

Ачисем килсе пÿрт-сÿрт тирпейлессе кĕтсе лармасть Хветуç аппа. Апатне те пĕсĕрет, урайне те хăех сăвать, картишне те шăлат. 61 сÿл пурнăç сукмакĕпе юнашар утаççĕ вĕсем. Йывăрлăхсене, хĕн-хура парăнмасăр...

Елена АТАМАНОВА.
Патăрьел районĕ.

ПУКАШ ПУТИШĔ

сăмрăккине туянтăмăр. Икĕ киле те чупма ĕлкĕрет маттурскер.

Анатолий МАКСИМОВ.
Сĕнтĕрвăрри районĕ

САМАХ ПАРĂР-ХА

Черет хăсан ситĕ-ши?

Татьяна НАУМОВА

«Вĕренŭ тытăмĕн, ачан сынлăх паллисене аталантармалли еç-хĕл никĕсĕ школчченхи вĕренŭ пулса тарать. Пепкесене ача сачĕсенче вырăнсемпе тивĕстерессине эпир сирĕнпе йĕркеллĕн пурнăçлатпăр.

Патшалăх тата муниципалитет вĕренŭ учрежденийĕсемсĕр пуçне Чăваш Енре патшалăхан мар 6 ача сачĕ, çавăн пекех уйрăм сын тытса тăракан 20 ытла центрпа студи пур. Вĕсем школчченхи ūсĕмри ачасене пăхса тата асăрхаса тăрас еçe пурнăçласçĕ. Ку сÿл-йĕре вайлатмалла...

Сÿлталак сÿрăчченхи ūсĕмрисене эпир ача сачĕсенчи вырăнсемпе 2015 сÿлта тивĕстеретпĕр. Республикăри школчченхи вĕренŭ учрежденийĕсенче 3 сÿлтан аслăрах ачасен черетне вара, паян çакна сирĕплетсе х калама пулат, пĕтĕмпех пĕтернĕ!» – тенĕчĕ ЧР Пуçлăхĕ Михаил Игнатьев Патшалăх канашне янă сÿрура.

Нумаях пулмасть ЧР Министрсен Кабинечĕн Председателĕ Иван Моторин республикăн еç тăвакан органĕсем РФ Президентĕн 2012 сÿлхи сÿ уйăхĕн 7-мĕшĕнчи Хушăвне епле пурнăçланине уçамлатма черетлĕ лару ирттернĕ. Унта хутшăнакансем кĕçĕн ūсĕмрисене школ сÿлне ситменнисен организациийĕсенче вырăнпа ытларах тивĕстерес, черете пĕтерессипе сыханнă ыйтусене тишкернĕ.

Каласăва пĕчĕкскерсем пирки хуцатнине аналтар пулĕ.

Черетсене пĕтерес ыйтупа пирĕн республикăра чылай еç туса ирттересçĕ. Акă кăçал 14 ача сачĕ хута каймалла. Унта 2616 ача вырнаçтарма палăртасçĕ. Ситес сÿл тата 12 çĕклеме палăртнă. Пуррисене юсаса 1060 вырăн хатĕрлесĕн. Шул сÿлне ситменнисен 75,2 процентĕ ача садне сÿренине палăртать вĕренŭ министрĕ Владимир Иванов. Анчах çак еç чăннипех пурнăçланине тĕпренчĕкне школ ситменнисен учрежденийĕне ирсерен лешме тытăнсан еçе туять-тĕр ашшĕ-амăшĕ. Хальлĕхе вырăн сÿккипе асапланакансемшĕн сÿлте асанакан цифрăсем ние те пĕлтермесçĕ ахăртнех.

Черет сÿлсере чакнине те пĕлтересçĕ. Хальлĕхе вара вăл сынсен кăмăлне каймалла хăвăртлăхпа пĕчĕкленет теме те сÿк. Кăçалхи авăнăн 1-мĕшĕ тĕлне республикăра 34 пин ачана шута илнĕ. Вăл шутра 15,4 пинĕшĕ сÿлталак сÿрăран, 1,1 пинĕшĕ виçĕ сÿлран аслăрах.

Ача сачĕсенче вырăн сителĕксĕрине пулах чылайăшĕн ывăлĕ-хĕрĕ аслашшĕ-асламăшĕ, кукашшĕ-кукамăшĕ патĕнче хÿтлĕх тупнă. Тĕрĕс-и çакă, тĕрĕс мар-и – урăх каласÿ. Паллах, кĕçĕннисем шанчăклă алăра. Анчах вĕсене тăван ашшĕ-амăшĕнчен уйăрма тивни – канăсăрлантаракан пулăм. Тĕпренчĕкĕ виçĕ тултариччен канма ирĕк пур хĕрарăмăн. Анчах ача пăхнăшăн паракан пособие сÿлталак сÿрăччен еçе тÿлесçĕ. Кун пек лару-тăру теприсене тивĕстермест. Еçe тухмасан та май сÿк хушăран – çăкăр ситермеллех. Хваттер туйнама патшалăхран кивçен илнĕ пулсан тата? Сÿрăлсах каймалла. Çапла, амăшĕсĕр пуçне ачан ашшĕ те пур.. Анчах шалу шайĕ пирĕн регионта пысăк теме сÿк-çке. Пурăнма вара сахал мар кирлĕ...

Тепĕр тесен, чуна хытарса та пулин яла хăварма май пур пулсан – юрĕ-ха. Никампа хăварма сÿккипе асапланакансен мĕн тумалла?

АШШĔ-АМĂШĔН ПЫСĂК ПУХĂВĔ

Гений ūстерес килет-и?

Нумаях пулмасть Республикăри Хĕрарăмсен канашĕпе Ашшĕсен канашĕ Ашшĕ-амăшĕн пысăк пухăвне йĕркелерĕç. «Семье – кашни сын пурнăçĕнче чи кирли» ятпа иртре вăл.

Паллах, темăна кура тĕп ыйтусем семье таврашĕнче çаврăнчĕç. Çамрăксене пĕр-пĕринпе тĕрĕс хутшăнма хăнăхтараси, ачасене тĕрĕс воспитани парас тесен чи малтан ашшĕ-амăшĕн тĕслĕх кăтартмалли синче чарăнчĕç. «Пирĕн ачасене ашшĕ-амăшĕ пулма вĕрентмелле. Вĕсем тĕпренчĕкĕсене тĕрĕс ситĕнтерме пултартчăр. Çамрăксем сирĕп семье чăмăртаса телейлĕ ачасем сÿратса ūстерчĕр тесе хамăртан мĕн килнине пурнăçлар», – терĕ Хĕрарăмсен канашĕн ертÿçи Ольга Зайцева. Унпа, паллах, ыттисем те килĕшрĕç.

Хĕрарăмсен канашĕн ыра кăмăллăх фончĕн попечительство канашĕн ертÿçи Лариса Игнатьева чи малтан ачасем аслисемпе хăйсене питех телейлĕ туймансемсĕрпе еçлемеллине каларĕ. «Ача куçĕпе пăхсан семье вăл сын еçе мар, кушакĕ-йитти те. Çавăнпах пирĕн пĕрпĕрне аналманла. Килĕштерсе пурăнсан еçе ачасем чăннипех телейлĕ пулĕç», – терĕ вăл.

Ашшĕсен канашĕн ертÿçи Владимир Викторов та чи малтан семье йĕркеллĕ пулмаллипе килĕшрĕ. Вăл çамрăксен умне тухса тăракан чăрмавсем пирки каласа кăтартрĕ. Уйрăлакансен шучĕ нумайи пăшăрхантарнини систерчĕ. Акă 2011-2012 сÿлсенче кашни иккĕмĕш семье арканнă. Салтавсенчен чи анлă сарăлни – эрех-сăрапа ытлашипех туслашни /41 процент/. Çакна тĕпе хурсах «Эпир – семье урă йăла-йĕркишĕн» проект хута

кайнă. Иккĕмĕш вырăнта /26 процент/ – харпăр хайĕн пурăнмалли кĕтесĕ сÿкки. Аслисем çамрăксен пурнăçне ытлашипех хутшăнни те уйрăлмалли салтав иккен /14 процент/. Семьесен 8 процентĕ ача сÿртайманнипе хут уйăрттарать. Çавăнпах канаш Президент перинаталь центрĕпе тата хĕрарăмсен кризис центрĕпе тачă сыханса еçлет. Мăшăрĕсем мул шырама аякка сÿрени те, тĕрмерен тухнă арсынпа пурăнма хирĕçлени те – семье арканмалли салтавсем. Çав вăхăтрах ирĕке тухакан хĕрарăмсем валли «Эсĕ кирлĕ пире, тусăм!» проект еçлет. Владимир Николаевич статистика кăтартăвĕсемпе те паллаштарчĕ: уйрăлас ыйтава ытларах хĕрарăмсем хуцатаççĕ иккен. Семье аркатакансем ытларах 25-39 сÿлсенче. Шăпах – ачасене ūстермелли тапхăр. Пĕчĕкисем мĕнле лару-тăрура ситĕнни пĕлтерĕшлине шута илсен çакă пурне те канăсăрлантарать. Мĕнле сын пулса ūсĕ семьеере ача? Акă Шупашкарти пĕр школăн социаллă паспортне тишкернĕ. Çакă палла. Ачасен 62 процентĕ тулли мар семьеере пурăнать. 21 процентĕн кăна ашшĕ те, амăшĕ те пур. Вĕренекенсен 17 процентĕ – еçкĕссенсем йириччен. Хайĕн докладне вĕсленĕ май Владимир Викторов йĕркеллĕ ашшĕсен ыра тĕслĕх ытларах сарма тăрăшмаллине палăртрĕ.

Шупашкарти политехника институтĕн ректорĕн сÿмĕ Олег Волков профессор «Телейлĕ семье менеджментĕ» проектпа паллаштарчĕ. Унăн шухăшĕпе, ашшĕ-амăшĕ ача сывă та талантлă пулсан телейлĕ. Çавăнпах вăл пĕчĕкскерсене ачаранх вĕрентме тытăнмаллине каларĕ. Сÿлталакчен ача ыттисене шанма хăнăхат. 2-3 сÿлта хай тĕллĕн шухăшлама,

хайне кирлĕ пĕтĕмлетÿсем туме вĕренет. 5 сÿлччен пĕчĕк ыйтусене татса пама хăнăхат. Шăпах 3-4 сÿлччен ача пуç мимийĕ 70 процент таран аталанать. Çакна Масару Ибука «После трех уже поздно» кĕнекинче 40 сÿл каяллах сÿрса кăтартнă. Раççее вара вăл темиçе сÿл каялла еçе ситнĕ. Профессор çавăн пекех ача 7 сÿла ситиччен пурнăçри информация 80 процентне илнине каларĕ. Шул ачана пĕлĕвĕн 10 процентне еçе парать иккен. Тата вунă процентĕ институтпа ытти пурнăçра сÿрмалла пайланать.

Эппин, ачана май пур таран тарăнрах та анлăрах пĕлÿ парас тесен унпа мĕн пĕчĕкренех еçлемелле пулса тухать. Авалхилле: «Школа кайсан вĕренет», – тени тĕрĕс мар идеологие çаврăнать. Авторсене ĕненсен мĕн пĕчĕкрен вĕрентме, пултарулăхне аталантарма тăрăшманранах генисемпе талантсен йышĕ пĕчĕк. Ара, гени вăрлăхĕ ачасен 2-3 процентĕнче мар, 80 процентĕнче пур тесе сирĕплетесçĕ практиксем. Эппин, ашшĕ-амăшĕпе педагогсен тăрăшса еçлемелли нумай-ха.

Пуху пĕтĕмлетĕвĕпе Вĕренŭ министерствине вĕренŭ учрежденийĕсенче семье хаклăхне ūстерме программăсем хатĕрлеме, вăтам профессии пĕлĕвĕ паракан учрежденийĕнче «Телейлĕ семье» предмет кĕртмешкĕн сĕнме йышăнчĕç. Çакна пухăва пухăннисем «Ĕлĕкки патне каялла çаврăнса ситрĕмĕр» тесе хакларĕç. Унсăр пуçне вырăнти хай тытăмлăх органĕсене хĕрарăмсен канашĕсемпе пĕрле çемьери йăла-йĕркене упрас, вĕсене хаклас тĕлĕшпе тĕрлĕ мероприяти йĕркелеме сĕнчĕç.

Татьяна НАУМОВА.

СЫВЛĂХ

Инсульт хыççанхи пурнăç

Инсультпа кĕрешмелли Пĕтĕм тĕнчери кун тĕлне республикăра ятарлă акци йĕркеленĕ, сывлăх школĕнче специалистсем сăмах илнĕ. Çавнашкалах «хĕрÿ лини» телефонĕсем еçленĕ.

Республикăри клиника больницинче «Инсульт хыççанхи пурнăç» темăпа йĕркеленĕ уроксене чирлисен сывăх сÿннисем пуçтарăннă. Тухтăрсем вĕсене сĕнÿ-канашпа пулăшнă, халсăрланнă сынна тĕрĕс пăхма вĕрентнĕ.

«Инсульт шар кăтартнă сынпа унăн тăванĕсене сийĕнчех психологи тата психотерапи пулăшăвĕ кирлĕ. Унсăрăн стресс сипленсе вай илме çăрмавтарĕ», – палăртнă Надежда Васильева психотерапевт.

Акци вăхăтĕнче Шупашкарти суту-илÿ вырăнĕсенче

сывлăх центрĕсем еçленĕ. Унта экспресс-тĕрĕслев ирттернĕ, тухтăрсем хальхи лару-тăрупа паллаштарнă, тĕрлĕ ыйту хуравне тупма пулăшнă.

Общество транспорчĕн чарăнавĕсенче тата суту-илÿ вырăнĕсенче иртен-сÿрене инсульт тавра каластарса анкета хатĕрленĕ. Пĕтĕмлетÿ кăтартăвĕ çакнашкал: 226 сынран 76,8 процентĕ ку чир хайне евĕрлĕхĕ сÿнчен илтнĕ. Каласăва хутшăнакансен шухăшĕпе, стреса, эрех-сăра виçесĕр еçнине, юн пусăмĕ пысăккине пула инсульт ураган ÷кĕрет. Чир ан сÿпăçтăр тесен пирус туртма, эрех еçме пăрахмаллине, тĕрĕс апатланмаллине, спортпа туслашмаллине, юн пусăмне виçсе тăмаллине палăртнă вĕсем.

Марина ТУМАЛАНОВА.

ВĔРЕНŪ

Аслă Çĕнтерĕве халалланă

Çак кунсене шырав отрячĕсен «Никама та манман» слечĕ вĕçленĕ. Ача РФ Президентĕн Аталси округĕнчи полномочиллĕ представителĕ Михаил Бабиç хушăвĕпе йĕркеленĕ. Слета Аслă Çĕнтерÿ 70 сÿл тултарнине халалланă. Вăл Киров облаçĕнчи «Строитель» сывлăх лагерĕнче иртнĕ. Чăваш Енрен унта И.Я.Яковлев ячĕллĕ Чăваш патшалăх педагогика уни-

верситетĕн «Астăвăм», И.Н.Ульянов ячĕллĕ Чăваш патшалăх университетĕн «Георгий хайăвĕ», 5-мĕш гимназин «Атал», Шупашкарти 57-мĕш вăтам школăн «Набат», республикăри суд приставĕсен управленийĕн «Патриот» отрячĕсем хутшăннă. Икĕ тапхăрпа иртнĕ амăрту. Пĕрремĕшĕнче шырав пĕрлешĕвĕсен кăçалхи сезонне пĕтĕмлетнĕ. Чăваш Ен команди

«Информаци» номинацире сĕнтерÿсĕ ятне тивĕçнĕ. Отряд ертÿçисен йышĕнче «кĕмĕл» сĕнсе илнĕ. «Усĕм» номинацире виçĕмĕш вырăна тухнă. Техника хăрушсăрлăхĕн конкурсĕнче иккĕмĕш, экспозицисен конкурсĕнче виçĕмĕш пулнă. Слет пĕтĕмлетĕвĕпе пирĕн республика команди – иккĕмĕш вырăнта.

Елена АТАМАНОВА.

УСАЛ ШÛТ

Суя – вайă мар

Шупашкарти пĕр вĕренŭ заведенийĕнче бобма пуррине пĕлтерсе право хуралĕн органĕсене юпа уйăхĕн 26-мĕшĕнче сĕрле шăнкăравласа пĕлтернĕ. Полици еçненĕсем, кинологсем, ятарлă служба еçненĕсем тÿрех палăртнă вырăна ситнĕ. Шул тавраш, классене – пĕтĕмпех тĕрĕслесе çаврăннă вĕсем, анчах нимĕн те тупайман.

Оперативниксем мĕнле номерпе шăнкăрланнини те, телефон хуçине те тупса палăртнă. Шупашкарта пурăнакан, маларах судпа айăпланнă 38 сÿлти арсын хайĕн айăпне йышăнасшăн пулман. Анчах «112» диспетчер службин еçненĕ ача сасăран палланă. Раçсей Федерацийĕн Уголовлă Кодексĕн 207 статийе килĕшÿллĕн уголовлă еçе пуçарас ыйтава пăхса тухасçĕ.

Татьяна НИКОЛАЕВА.

СПОРТ

Черетлĕ медальсем

Юпа уйăхĕн 23-26-мĕшĕсенче Будапештра /Венгри/ панкратион мелĕпе тĕнчипе чи маттур кĕрешекенсем пухăннă. Раçсей пĕрлештернĕ команди йышĕнче чăваш хĕрĕ те – Ксения Лачкова – пур. 58 килограмм таранчченхи йывăрăш категорийĕнче ентешĕмĕр пьедалан чи сÿллĕ картлашки çине икĕ хутчен хăпарнă. Вăл «семи-контакт» тата «фулл-контакт» дисциплинасенче ылтан медальсене тивĕçнĕ. Тренерĕ Александр Шмелев пĕлтернĕ тăрăх, кăçалхи пĕрремĕш наградасем мар кусем. Хĕр Раçсей тата Европа чемпионăчĕсенче те малти вырăнсене тухнă.

Татьяна НИКОЛАЕВА.

МАТТУРСЕМ

Кашни уявӑн хайӑн юрри

/Вӑсӗ. Пуçламӑшӗ 1-мӑш стр./.

Саша вара Культура институт-ӗнче вӑренет. Маларах Шупашкарти Ф.Павлов ячӗллӗ музыка училищине фольклор уйрӑмӗнче ӑсталӑхне тупанӑскер халӗ те халӑх юрисене шӑрантарас пултаруӑхне сирӗплетет. Сӑмах май, аслашӑн хӑлхине те упа таптаман. Вӑл тальянкапа илемлӗ кӗвӗсем каласа халӑха савӑнтарнӑ. Музыка училищине, тӑрӑс-сипе, ӑнсӑртран лекнӗ Саша. Сцена сине тухас ӗмӗт пулнӑ-ха. Анчах аттестат илсен шухӑшне улӑштарнӑ. Тӑрлӗ аслӑ шкула ыйту сӑрнӑ вӑл. Ял хуçалӑх академине инженер пулас ӗмӗтпе пырса кӗнӗ. Икӗ сыпӑкри тетӗшӗ музыка училищине ертсе каят. Çапла Валера Смирновпа Саша Майоров училище студенчӗсем пулса тӑраççӗ.

– Салтак юрисене тетесенчен вӑренме тӑраçаттӑм. Унсӑр пуçне юлташӑм Рудик нумай юрӑ пӗлет. Ытларах унран вӑреннӗ. Вӑл вара ашӑнчен Владимир Шурышкинран ӑшне хывнӑ. Ӑста мӑн юрламаллине çапла пӗчӗккӗн пухрӑм. Вӑренме килсен те çақ йӑла-йӑркене тишкерме тытӑнтӑмӑр. Пушшех ӑнкаракан пултӑм, – каласа кӑтартать йӑкӗт.

Каçал тӑрӑхӗнчи салтак юрисен сыпӑкӗсемпе вулакана та паллаштарар-ха. Ялти тус-таван патӗнче сӑренӗ чухне çапла юрламалла иккен:

*Турилки-турилки, ой, шур сӑмарта
Чутах шуратмасӑр, ой, сӑеттӗм.
Хисепленӗ, ой, тӑвансем,
Чутах уйрӑлмасӑр эп каяттӑм.
Е тата акӑ:*

*Тавай тарӑн шыва, ой, кӑрер-и?
Шывӗпеле чӑхнесе, ой, тухар-и?
Тавай тӑвансем патне, ой, кӑрер-и?
Чӗлхепеле йӑпатса, ой, хӑварар-и?
Хӑнара пулнӑ хыççӑн тӑван кил умне ситсен шӑрантармалли
сӑмахсем те пур:
Атте те тухса тӑнӑ, ой, хапха умне.
Атте, мӑн-ма йӑрен эс, ой, татӑлса?*

*Санӑн кӑвак лашу эп пулас сук.
Анне те тухса тӑнӑ, ой, хапха умне.
Анне, мӑн-ма йӑрен эс, ой, татӑлса?*

*Санӑн ула ӗнӗ эп пулас сук.
Килтен тухса каяс умӗн ирхине*

салтак мӑн тесе юрлат-ши?
*Атте, ларт-ха пурттуна каска сине,
Кас-кас пурттӑм тесе, ой, ан кала.
Кас-кас, пурттӑм, тесе, ой,*

*каласан
Пурттӑн сивӗч вӑсӗ, ой, мӑкалать.
Анне, ларт-ха пӑттуна, ой, сӗтел сине.*

*Çи-çi, ывлӑм, тесе, ой, ан кала.
Çи-çi, ывлӑм, тесе, ой, каласан
Ман çамрӑк чун пушшех, ой,
хурланать.*

Савнисене тата епле аса илмӗн?
*Мӑратӑн та хӑрӗ, ой, сарӑ хӑр
Выляймарӑм кӑмӑл, ой, туличчен.
Выляй-халӗ салтакран, ой,
таврӑнсан.*

Шухӑшне кура кашни йӑрке хыççӑн каламалли сӑмахсем те пур. «Ял-йыш каяс килмест, ой, мӑн тӑвас?», «Сыхлас пулат, ой, суралнӑ сӑршыва» е «Ӑсатса яр, савни, ой, савсассӑн» тата ытти те. /Кӗвӗ пӑрешкел пулсан та сӑмах-ӗсем кашни тӑрӑхӑн расна. Сӑмахран, кӑршӗ пирӗн ялта «ой» тесе мар, «э» тесе юрлаççӗ. – **Авт./.**

Саша купӑс калама ачаранах пӗлнӗн туйӑнать. Вӑл вара малтанласа ӑна тыткӑласа сӑр пӑхнӑ иккен. Вун пӑрмӑш класра вӑреннӗ чухне сине тӑрса тӑрӑшма пулсан сӑр кӗвӗсем тухма тытӑннӑ. Малтан такмаксем калама хӑнӑхнӑ, майӗпен ытти юрӑсем сине те куçнӑ. Шӑпах çакӑн чухне аппӑшӗсем ӑна гитара парнеленӗ.

– Пӑрремӑш хутчен салтак ачисемпе купӑсçӑ пулса 1-мӑш курсра кӑркунне сӑрерӑм. Çавӑн хыççӑн чӑмне тытӑнчӑс те. Сӑр-кунне тӑрех 20 ачана ӑсатрӑм. Ӑста кӑна ситмен-ши? Виççӗмӑш курсра купӑс çанласах калама вӑрентрӑс. Малтан ӑна тӑрӑс уçса хупасси пирки шухӑшламан та. Халӗ, паллах, хитре выляма тӑрӑшатӑп. Çавах та хам кахалранах вӑренсе ситеймерӑм-ха, – пӗлтӑрет яш. Малтанах вӑл тетӗшӗн Леньӑн музыка инструменчӗпе каланӑ пулсан хулана килсен пӑр курсри тусӗ Саша Сорокин ӑна купӑс парнеленӗ.

Маттур та пултаруллӑ çамрӑксем тӑк ларма пӗлмеççех ӗнтӗ. Пӑрле вӑренкенсемпе уявсем ирттерес-си, экскурсием йӑркелесси пулин те пура. Фольклор вӑрттӑнлӑхӗсене шӗкӗлченсем вара пыçӑк уявсенче паркене тухса халӑха савӑнтарма та ӑста иккен. Кун пӑрре мар тунӑ вӑсем.

ЙӑРКЕ ХУРАЛӒНЧЕ

Çул ситменнисем мӑн пайлаççӗ?

Иртнӗ эрнере хуларӑ çамрӑксем шӑв-шав сӗклерӑс. Хуларӑ каçхи пӑр клубра хирӑсӑ сиксе тухнӑ. Паллах, хуралçӑсем вӑхӑтра сирнӗ ӑна. Анчах çамрӑксем пӑр-пӑринпе урӑх вырӑнта курса «калаçма» сӑмах татнӑ. Паллаканӗсене, юлташӗсене чӑмне пуçланӑ. Ӑста, хӑсан тӑл пулассине Интернет урлӑ палӑртнӑ. Шӑпах çакӑнти сӑрусем полици ӗçченӗсен куçӗ тӑлне пулнӑ та. Çавӑнпах юпа уйӑхӗн 22-мӑшӗнчи массӑллӑ хирӑс-тӑрӑва вӑхӑтра сирме май килнӗ.

ЧР ШӒМӗ пӗлтӑрнӗ тӑрӑх, 15 – 20 сӑлти 111 çамрӑка тытса çарнӑ. Сӑрри ытла – çул ситменнисем. Йӑкӗтсем институтсемпе университетсенчен сӑр мар, Шупашкарти мӑн пур техникуман тенӗ пекех. Хуларӑ темисе шкулта вӑренекен те пур.

Çамрӑксем тытӑсу мӑнпе вӑçленесе пачах та шухӑшламан-тӑр. Ашӑ-амӑшӗ вӑсене ӗмӑрлӑх сухатма пултарасса та чухламаççӗ çав. Пыçӑк тытӑсу суранланисе кӑна вӑçленессе те пултарать вӑт.

Тепӑр самант – тытса çарнисенчен маларах пӑри те полици куçӗ умне лекмен. Унран та ытла – вӑренӗ учреждениӗсенче вӑсене кашнинех лайӑх енчен сӑр хаклаççӗ.

Полици ӗçченӗсем пуринпе те уйрӑм калаçу ирттернӗ. Вӑренӗ учреждениӗсенче те профилактика тӑл пулӑвӗсем иртнӗ. Çамрӑксем, çавӑн пекех ашӑ-амӑшне массӑллӑ пӑлханусем йӑркеленӗшӗн, унта хутӑнӑнӑшӑн 15 çул таранчен тӑрмене кайса ларма пултарнисе ӑнлантарнӑ.

Паян полици ӗçченӗсем çақ пулӑма тӑплӗ тишкерӑсӗ, тытса çарнӑ кашни çамрӑк тӑлӗшпе тӑрӑслев ирттерӑсӗ. Сӑмах май, ШӒМ пресс-службинчен пӗлтӑрнӗ тӑрӑх, качӑсенчен чылайӑшӗ хӑйсем мӑн

тӑллевпе пухӑннисе пӗлмен те иккен.

ЧР шалти ӗçсен министрӗ Сергей Семенов кун пек массӑллӑ хирӑс-тӑру Шупашкарта темисе çул пулманнисе пӗлтӑрет.

Аслӑрах сӑлтисем вара кунашкал «тӑл пулусене» иртнӗ ӗмӑрӗн тӑхӑрвуннӑмӑш сӑлтисене курнисе аса илӑсӗ. Сӑр-сӑр çамрӑк сӑлтӑвӑр тенӗ пек юн тӑкнӑ. Вун-вун çамрӑк вилнӗ. Алӑ айне мӑн лекнӗ – пӗтӑмпех йӑтса утнӑ харсӑрсем. Мӑн ситмен? Шупашкар пӗчӗк-пӗчӗк районсем сине пайланнӑ-мӑн. Пӑрисен теприсен картине кӑме юраман имӑш. Пурте хӑйӗн йӑркине пӑхӑнтарассишӗн суннӑ. Кашнинех хӑйӗн саккунне шухӑшласа кӑларнӑ. Итлемеппене, ӑна пӑсакансене наччасра «тӑрлетнӗ».

Иртнӗ эрнере пӑтармах çамрӑксемшӗн те, ашӑ-амӑшӗшӗн те урок пуласса шанас килет. Çул ситмен ачисем каçхине ӑста сӑренине мӑншӗн тӑрӑмелле мар аслисен? Тепӑр тесен, комендант сехетне республикара пӑрахӑçлама-ха.

Çамрӑклӑх шухӑ та харсӑр. Хуларӑ пӑр клубра кӑсӑе телефонсене гардеробра хӑварма ыйтаççӗ. Икӗ сын тавлашӑвӗ массӑллине куçасран асӑрханаççех. Тен, çақ тӑслӑхпе ыттисен те усӑ курмалла?

ПСИХОЛОГ СӒНЕТ

Ачисемпе ашӑ-амӑшӗн хутӑнӑвӗ тавра сӑмӑе психологӑе Галина Аргандеевӑна калаçрӑмӑр.

– Кашни ӑсӑрӑх ашӑ-амӑшӗн пепкисемпе хӑйне расна тытмалла. Тепӑр чухне ача куç умӑнчех улӑнса пырат. Теприсен куçӑм тапхӑрӗ сисӑнмесӑрех иртет. Ашӑ-амӑшӗнчен, йӑхран та килет ку. Чи кирли – аслисемпе кӑçӑннисен хушшинче шанӑклӑ хутӑнӑ пулмалла. Шӑпах ача ситӑннӗ вӑхӑтра икӗ ӑру хирӑсӑ-тавлӑшуллӑ самантсене пурӑна ирттерет. 10 сӑлччен ача аслисен хушӑвӗ-кӑмӑлне тивӑçтерет: амӑшӗ мӑн каланисе пурнӑçлат, ашӑшӗ мӑн хушшине итлет. Гормонсем выляма пуçласан кӑмӑлӗ улӑнать. Ӑна вӑл пӗтӑмпех пӗлнӗн туйӑнать. Аслисем паянхи пурнӑçа пачах та ӑнланмаççӗ имӑш. Çақ тапхӑрта тӑрӑнчӗке вӑрçмалла мар, ӑнланма тӑрӑшмалла. Вӑсемпе мӑн пулса иртнисе тишкермелле. Çақ тапхӑрта ача аслисен пурнӑçне кӑме тӑрӑшат. Пыçӑкисен тивӑçӑе ӑсӑне пурнӑçлама хӑтланать. Ӑна шанмалла. Вӑл аслисен хӑйсене прависем сӑр мар, тивӑçӑем те пурине ӑнлантӑр. Чӑваш сӑмӑисенче ачасем ашӑ-амӑшне хуçалӑхра яланах пулӑшнӑ. Вӑсене ачаранах шанма, ӑс хушма хӑнӑхнӑ. Çақ пирӗн нацин воспитанийӗн вӑйлӑ ӗнӗ. Тепӑр чухне ытлашшипех те ӑслеттернӗ-тӑр.

Паллах, ачасем тӑрӑс сӑлпа утӑр тесен вӑсене юратмалла, сӑнамалла та ӑнланмалла. Вӑрçнисе хирӑснӑ усӑ парас сук. Пӑр-пӑринпе калаçса татӑлма вӑренмелле. Уснӗ пулин те пӗчӗк-ха вӑсем. Тӑрлӗ вӑйӑ выляс шухӑшӗ сӑвӑрлӑмен. Çавӑнпах килӑшӑе алӑ пуçма юрат. Сӑмахран: «Эсӗ манран çақна ыйтатӑн пулсан – санӑн мана кӑна памалла. Эпӗ кун пек таватӑп – санӑн çақӑн пек пулмалла», – çақӑн йышши чӗлхе вӑсемшӗн сывӑх. Ӑна вӑсем сӑмӑллӑн ӑнланӑс. Ачалӑхран хӑпса хӑвӑртрах аслисен пурнӑçне ас тивес килет-ске. Ситӑннисем вара пӑр-пӑрне тивӑçтерекен условисемпе пурӑнма хӑнӑхнӑ. Çақна ӑнлантармалла.

Ача-пӑчаран яш-кӑрӑме куçнӑ тапхӑрта чи пӗлтӑрӑшли – тӑллевне, киленӑсене тупасси, социумра сана интереслентерекен сӑнсемпе тӑл пуласси. Маларах ачасене пӑр-пӑр вырӑна ирӑксӑрлесе илсе сӑрме май пулнӑ тӑк халӗ вӑсем килӑшмен кружока сӑрмӑс. Паллах, пӑр-пӑр усӑллӑ ӑсӑе йӑпансан

ашӑ-амӑшӗ те савӑнать. Сӑмахран, ача компьютер умӑнчех выляса ларма кӑмӑлласан мӑн тумалла-ха? Тӑрлӗ программа шухӑшласа кӑларакан, йывӑр задаçӑсемпе аппаланакансен ушкӑнне явӑçтармалла. Çақ техникӑна килӑштерет пулсан усӑллӑ енчен тишкертӑр ӑна, программӑсем сӑртӑр. Ача киленӑсене тупсан, шкулта лайӑх вӑренмесен те, сӑр пурнӑçӗ ӑннӑ тесе шухӑшламалла.

Ача ӑнсӑртран пӑр-пӑр усал йыша лексен нумайӑшӗ ывӑл-хӑрӑн тантӑшӑсене айӑплама тытӑнать. Кун пек тунӑ те тӑрӑс мар. Енчен те сирӑн ачӑр унта иленнӗ тӑк, эппин, сирӑн пепкӑр те савнашкалах. Çақна йышӑнмаллах. Айӑпа та хӑвӑртрах шырамалла. Эппин, эсир таçта пӑхса ситереймен. Темӑн асӑрхаман. Çақ ыйтӑва ачапа хӑйӑнпе сӑтсе явсан та аван. «Эпӗ санӑн юлташусене айӑпламаçтӑп, анчах вӑсем мана килӑшмесӑс. Вӑсем апла та капла тӑваççӗ. Çақӑ сана килӑшмессе шанатӑп. Эсӗ лайӑхрах пулма тивӑç. Çақна эсӗ те пӗлетӑн. Атя юлташупа иксӑр валли урӑх киленӑс шыраса тупӑпӑр», – тӑрӑс калаçу. Пӗччен урӑх обществӑна хӑнӑхма йывӑр пулат. Иккӑн – сӑмӑлрах. Тантӑшӑсен хушшинче сывӑхрахи пура. Вӑрçни усӑсӑр. Ачӑр сирӑнтен сивӑнӗ сӑс.

Кашни сӑнӑн ӑшӑнчӑ «паянхи эпӗ» тата «идеал эпӗ» пурӑнать. «Паянхи» куллен «идеал» патне туртӑнать. Шкулта та вӑрçсан, килте те ӑнланмасан, пурте тиркесен «идеал» «паянхинчен» аяккарах та аяккарах кайса пырӗ. Унтан пачах сухалӗ. Кун пек чухне тӑрӑс çул сине тухма сӑмӑл пулмӗ. Тӑллев пулмасан сӑн пӗтет. Паян сӑршыв та, тӑнч те, общество та пӗтӑмпех – урӑх. Малтанхи воспитани мелӑсем ӑслемеççӗ. Çавӑнпах сире асӑр-ӑннӑр епле ӑстернисе аса илни вырӑнсӑр пулат.

Хӑт те мӑнле пулсан та чи малтан айӑпа хӑвӑрта шырамалла. Мӑн тумаллине хӑвӑр пӗлмесен психологран канаш ыйтмалла. Лару-тӑру айккинчен ытларах курӑнать.

Ача тӑрӑс çул-йӑр суйласси килти хутӑнунран та нумай килет. Ашӑ-амӑшӗ пӑр-пӑрне хисеплесен, килӑштерсен яш-кӑрӑм тӑрӑс çул сӑнчен пӑрӑнмаçтех. Юратура хӑйӗн йӑркисем пур – вӑсене пӑхӑнмаллах.

Пепкисемпе пёрле саванчĕс

Куç курманнисен «Хёвел» театрĕ «Аса кёмен арăслан çури» спектакль хатёрленĕ. Аслисене хисеплемелли пирки пырат сáмах. Таран шухăшлă пьеса тавралăхпа, иртен-çÿрне паллашма пулăшат. Сапах

Иртнĕ шáмат кун «Кáнтáр» культура керменĕнче пиллĕкмĕш хут «Пултарулах фейерверкĕ» фестиваль иртрĕ. Áна куçсáр тата япáх куракáн ачасем валли йĕркеленĕ. 100 ытла вĕренекен хутшáнчĕ çак уява. Фестиваль программине 60 ытла номер кĕртнĕ. Сцена çине чи тивĕçлис-

та пурнăçра кирек каман та хайĕн вырăнне тупма çамал мар иккен. 2-мĕш класра пĕлÿ илекенсем «Дюймовочка» юмах суйласа илнĕ. Áтáра вылякан Янис Орлов, сáмахран, çак фестивалччен пысáк сцена çине тухса курман. «Унпа пёрле пáшáрхантамáр та, савантамáр та», – тет амáшĕ, зала таврăнанкан ывáлне ытласа илнĕ май.

11-мĕш класра вĕренекенсем чи пысáк балл пуçтарчĕс. «Вĕсем чаршав хыçĕнче мĕнешкел саваннине курасчĕ сирĕн», – йáл кулáпа çисĕт ертсе пыраканán сáмпичĕ. Михаил Лермонтовán «Герой нашего времени» ро-

ман сыпáкĕ ытла та ĕнен-терÿллĕ пулса тухрĕ. Роман Сапожников /Григорий Печорский/ áнáçсáртарах çаврăнса айккинчи микрофона сĕртĕнчĕ. Планламан сасá янáраса кайрĕ. Урáх спектакльте, тен, çакá йáлт пáсса хурĕччĕ. Кунта вара пачах тепĕр май – вырáнлá пулчĕ, мĕншĕн тесен сценари тарáх Печорские кáшкáрса чармалли тĕле çитнĕччĕ. Спектакле хутшáнанкан Татьяна Александровáпа Юлия Куракова – юлташсем. Туслáх хакне никамран лайáх пĕлесчĕ вĕсем. «Мана аслá ÿсĕмри хĕрарáмсене выляма шанасчĕ. Арсын сáнарĕпе те сцена çине тухнá», – áнлантарать Татьяна Александрова. Юлия Кураковán вара юрату авáрне путнá хĕрсене сáнланма лекет. «Хамáран ертÿсе Татьяна Самаркинáна тав тáватпáр. Çур сáмахранах áнланатпáр áна. Çакнашкел фестивалсене хутшáнни хамáра хаклама, пурнáçа юратма вĕрентет», – теççĕ çамрáксем.

Куçсáр Александр Краснов ачасене купáс калама вĕрентни çинчен хамáр хаçатра çырнáччĕ. Хальхинче те «Милуэт» ушкán хайĕн пултарулахĕпе савантарчĕ. Александр Александровичán та кáмáлĕ яланхи пекех сĕкленÿллĕччĕ.

Пуçламáш класра пĕлÿ илекенсенчен ытларахáшĕ Михаил Лермонтовán сáввисене пĕр такáнмасáр, туйáмпа вулани

асра юлчĕ. Вырáсларан чáвашла куçарнá сáвáсем те мánаслáн илтĕнчĕс.

«Эпир çак ташша пĕлтĕрех вĕренме пуçланá...» – пáлáртрĕс сцена çине васкакан хĕрсемпе качáсем. Тĕрлĕ наци ташшипе тыткánларĕс уява хутшáнанкансем. Чánaх, хусканáвĕсем ытла та килĕшÿллĕ.

«Уява хутшáнмалла» тесенех ачасем сиксе савáнасчĕ. Акá çиччĕри Кирилл Сосницкий, тĕслĕхрен, Улатáртан килнĕ. Пианино калать. Унán ашшĕпе амáшĕ те курмасчĕ. Нумаях пулмасть Екатерина Ворошилова Хусанта йĕркеленĕ куç курманнисен пултарулах ярмáркинчен сĕнтерÿпе таврánчĕ. Çитес çул конкурсант-

сене хамáр патра йышáнáпáр», – каласа кáртартать Пĕтĕм Раççейри куç курманнисен обществин республикáри уйрámĕн ертÿши Юрий Сергеев. Сáмах май, Катáна ытти уявра та курнá. Унán репертуарĕнче чáваш, вырáс юррисем пур.

Пĕчĕккисем сцена çинче те пĕр-пĕрне алáран тытса тáнине сáнарáм. Çакá, паллах, вĕсен вáйне кáртартать.

Жюри членĕсем ачасен пултарулахне «4» тата «5» пáллáсемпе хакларĕс. Мала тухайманнисем те кáмáлсáр юлмарĕс. Фестивале хутшáннá кашни ачана асáнмáлáх парне пачĕс.

Марина ТУМАЛАНОВА.

Автор сáн үкерчĕкĕсем.

ÇЫРÁНТАРУ

Çапла вĕсем – Елчĕксем!

Вáл кун çав тарáха Чáваш Ен Пуçлáхĕ Михаил Игнатьев «Комсомольски-Елчĕк-Кĕçĕн Таяпа» сĕнетсе юсанá сул-йĕре усма килнĕччĕ. Кайран ял тарáхĕнче ĕçлекенсемпе шукул ачисем, фермер хуçалáхĕсем йышпа пухánса районти суллахи спорт сезонне хупнá çĕре хутшáнчĕс. Сĕнтерÿпе, парнесемпе таврánчĕс Елчĕкрĕн. Борис Головин йĕркелесе янá хресчен фермер хуçалáхĕ 2-мĕш вырána тухнá районта. Маттурсем! Президент килесе сĕр сывáрмасáр кĕтнĕ ял халáхĕ ывáнса та çитнĕччĕ пулĕ, сапах та Елчĕкри спорт уявĕнчен таврánнá хыçсáн та киле васкамарĕс çав кун. Пурте туслáн, пысáк йышпа Кĕçĕн Таяпа ял тарáхĕн почтальонне Галина Головинáна сырса илчĕс. «Эсĕ «Чáваш хĕрарáмĕ» сырántán-и, тарса юлмарán-и?» – пĕр-пĕрне хистесех хаçатпа тулашма васкарĕс. Хайсем сырáнипе кáна сырлах-

марĕс-ха, телефонпа тус-таванне, кÿршисене чĕнсе илчĕс. Çапла вĕсем – Елчĕксем! Ку енчи халáх питĕ туслá вĕт. Ялти çамрáк хĕрарáмсем те, тивĕслĕ канáва тухнисем те пирĕн хаçата ситес çур суллахра илсе тáмáшкán сырánчĕс. Кĕçĕн Таяпасем «Чáваш хĕрарáмне» юратни вĕсен áшá куçĕсенче те сисĕнчĕ. «Хĕллехи çил-тáманлá каçсенче мĕн тумалла тата пирĕн? Вулáса кáна лармалла», – тесе утрĕс килĕсенелле ял сýннисем. Тулли кáмáлпа, áшá та ырá туйáмпа. Шукул директорĕ Светлана Маркова та машинáран тухнá-тухман пурне те ырá тĕслĕх кáртартса хаçат сырánчĕ. Светлана Ильинична «Чáваш хĕрарáмне» яланах юратса вуланине пĕлтерчĕ.

Тĕнчерĕ, сĕршыври тата хамáр республикáри кáсáклá та сивĕч хыпар-хáнарпа паллашас тата áс-хакáл сÿпçине пуянлатас тĕллевлĕ кĕске

хушáрах 25 экзemplяр хаçат сырánчĕс Кĕçĕн Таяпасем. «Хаçат-журнала алла илсен мĕн пур сĕнĕ хыпара пĕлетпĕр, вáл эмел пекех сиплет, чуна усать, кáмáла пусарать», – терĕс «Чáваш хĕрарáмĕ» хаçат тусĕсем.

Пирĕн хаçат шáпишĕн чунран сунакансем те пур ку тарáхра. Вĕсем – икĕ Лариса Николаевна. Пĕри – Кĕçĕн Таяпа ял тарáхĕн пуçлáхĕн сÿмĕ, тепри – специалист. Ку тарáхра сырántару йĕркелекенĕсем те икĕшĕх. Почтальонпа калаçса кÿршĕри Таяпа Энтрисене те «Чáваш хĕрарáмĕпе» тулаштарчĕс. Çак еннелле кашни килмессерен хаçат валли интереслĕ те сĕнĕ тема тупса хураçсех вĕсем. Яла килнĕ корреспондента илсе тимĕр урхамахпа таврари ялсене вĕçтерсе килесси те нимĕн те мар вĕсемшĕн.

Елена АТАМАНОВА.

АХ, АНЧАХ

Чей ĕссе áшáнасшáнчĕ

Эх, ку пурнăç темĕн те кáртартать. Нумай пулмасть хама кирлĕ ĕçсемпе райцентра кайма тÿр килчĕ. Сĕнтервáрринче кунĕпех сÿрерĕм. Мĕн пур ĕсе вĕçленĕ хыçсáн вокзала сул тытрáм. Ирхине сисе тухнипе хырám выçманчĕ, áш вара хыпнáччĕ. Сÿхе тáханса кайнáран шáннáччĕ те. Вáхат пурчĕ те, билет туяннá хыçсáн чей ĕссе áшáнас терĕм. Васкасах буфет енне вĕçтертĕм. «Чей хакĕ сичĕ тенкĕ», – терĕ мана сутуçá. Вак укça кáларса тытартáм та стакана илсе тенкел çине вырнаçрáм. Шултрине ваклаттарас килмерĕ.

«Хайхи чей ĕсĕкен хĕрарáм áста сулалчĕ?» – илтĕнчĕ тепĕр вĕçĕнче. Эпĕ васкамасáр ун патне утса пытáм.

– 50 тата 10 пуслáххисем йышáнмас-тáп, – терĕ те укçана каялла тавáрса пачĕ. Тĕлĕнтĕм. Ак тамаша! Кун пĕркине халĕччен курманчĕ-ха. Шупашкарта та тĕл пулман. Кирек áста та йышáнасчĕ, пирĕн Сĕнтервáррисем пуйса ситнĕ-ши? Вакки вара укça мар-им? Çапла вара йĕркеллĕ чей ĕссĕи те, áшáнасси те пулмарĕ. Пусáранчáк кáмáлла тухса утрáм.

– Пĕр пус пĕр тенке упрать, – тенĕ ĕлĕк ваттисем. Хальхи пурнăçра апла мар-шим?

Елена ЕМЕЛЬЯНОВА.
Сĕнтервáрри районĕ.

«Чáваш хĕрарáмне» 2015 сулán пĕрремĕш сурринче илсе тáмáшкán /январь-июнь/ Раççей почтин уйрámĕнчех сырánма пулать. Хакĕ: 325,08 тенкĕ.

ТЕЛЕРАДИОПРОГРАММА чүк,3-9

3 тунти кун

1 КАНАЛ

6.00, 10.00, 12.00, 18.00
Новости
6.15 Х/ф «Хортон»
8.00 Х/ф «ПРИХОДИТЕ ЗАВТРА...»
10.10 «Лермонтов»
12.15 Х/ф «ДЕЛО БЫЛО В ПЕНЬКОВЕ»
14.10 Х/ф «ПОЛОСАТЫЙ РЕЙС»
15.50, 18.15 «Голос. Дети»
Плуше
18.45 Х/ф «КРАСОТКА»
16+
21.00 «Время»
21.30 Т/с «УЛЬБКА ПЕРЕСМЕШНИКА» 12+
23.20 «Александр Градский. Обернители» 6+

0.25 Х/ф «ЛИЦО СО ШРАМОМ» 16+
3.30 «В наше время» 12+
4.40 «Россия от края до края»

РОССИЯ 1

5.55 Х/ф «КАК ЖЕ БЫТЬ СЕРДЦУ» 12+
8.05 Х/ф «ОДИНОКие СЕРДЦА» 12+
12.00, 14.20 Х/ф «КЛЮЧИ ОТ ПРОШЛОГО» 12+
14.00, 20.00 Вести
20.30 Х/ф «ПОДДУВНЫЙ» 12+

23.00 Х/ф «ТРАВА ПОД СНЕГОМ» 12+
25.50 Х/ф «КОРИЦЫ ИЗ ЛЮБИМЫХ» 16+
4.40 «Моя планета» представляет. «Мастера Чудеса России» 12+
5.25 Комната смеха

РОССИЯ К

7.00 «Евроњую»
10.00 «Обыкновенный концерт с Эдуардом Эфириным»
10.35 Х/ф «АЛЕКСАНДР НЕВСКИЙ»
12.20 Д/ф «Николай Черкасов»
12.45 Юбилейный концерт Национального академического оркестра народных инструментов России имени Н. П. Осипова в КЗ»
14.10 «90 лет Леониду Зорину. «Театральная летопись. Избранное»
14.55 Спектакль «ВАРШАВСКАЯ МЕЛОДИЯ»

ЧВаш Наци телекураёв

7.10-8.00 Янра, юр! (12+) 8.10-8.30, 11.10-11.30, 15.10-15.30, 16.10-16.30, 17.10-17.30, 18.10-18.30, 19.10-19.30, 20.10-20.30, 21.10-21.30, 23.10-23.30 Юр! в!ч!ри. (12+) 8.30-9.00 Тема дня (12+), 15.30-16.00 Сёр сум. (12+) 9.10-10.00 Не формат. (12+) 10.10-10.30, 22.10-22.30 Т!ван юр!-к!в!в. (12+) 10.30-11.00 Ч!р!в!х! су!м!и. (12+) 12.10-14.00 Ч!р!в!х! су!м!и. (12+) 14.10-15.00 Путешествие в историю чуваш!в (12+) 16.30-17.00 Социальный вопрос. (12+) 17.30-18.00. (12+) 18.30-19.00 Тема дня. (12+) 19.30-20.00 Т!вл!в! к!л!су. (12+) 20.30-21.00 У!й!х!ли ю!м!х!в!с!м. (6+) 21.30-22.00 Сем!в! а!ш!и. (12+) 22.10-23.00 Янра юр! (хит-парад). (12+) 23.30-24.00 Присягая Родине. (12+)

НТВ

6.00 Т/с «ДОРОЖНЫЙ ПАТРУЛЬ» 16+
7.50, 8.15 Т/с «МОРСКИЕ ДЯВОЛЫ. СМЕРЧ» 16+
8.00, 10.00, 13.00, 16.00, 19.00 Ф!т!бу!л. Лига чемпионов УЕФА. «Зенит» (Россия) - «Байер» (Германия)
22.00 Т/с «ЛИТЕЙНЫЙ» 16+

6.00 Т/с «ДОРОЖНЫЙ ПАТРУЛЬ» 16+
7.50, 8.15 Т/с «МОРСКИЕ ДЯВОЛЫ. СМЕРЧ» 16+
8.00, 10.00, 13.00, 16.00, 19.00 Ф!т!бу!л. Лига чемпионов УЕФА. «Зенит» (Россия) - «Байер» (Германия)
22.00 Т/с «ЛИТЕЙНЫЙ» 16+

0.20 Х/ф «ТАНЕЦ ЖИВОТА» 16+
2.10 Главная дорога 16+
2.45 Дикий мир 16+
2.55 Т/с «ПЕРЕДЕЛ. КРОВЬ С МОЛОКОМ» 16+
4.50 Т/с «СУПРУГИ» 16+

ТНТ

7.00 М/с «Турбо-Агент Дэдди» 12+
7.30 М/с «Рыцари Тенкай»
7.55 М/с «Пингвины из «Магаскара» 12+
8.20 М/с «Озорные анимашки» 12+
9.00 «Дом-2. Lite» 16+
10.00, 10.30, 11.00, 11.30, 12.00, 12.30, 13.00, 13.30, 14.00, 14.30, 15.00, 15.30, 16.00, 16.30, 17.00, 17.30, 18.00, 18.30, 19.00, 19.30, 20.00, 20.30, 21.00, 21.30, 22.00, 22.30 Т/с «РЕАЛЬНЫЕ ПАЦАНЫ» 16+
23.00 «Дом-2. Город любви» 16+

ЧВаш радиовё

6.10 Анонс передач
6.15 События
6.27 Салтак п!тти
6.40 Столичный курьер
6.54 Юр! с!вр!в!м!в!
6.58-7.00 Погода
7.10 Сула тухсан
7.27 Пянкхи кун
7.31 Мы в вместе
7.38 Лукморья
7.49 Кам!л!тан. Ирхи концерт
7.58-8.00 Погода
8.10 Анонс передач
8.15 События
8.27 Салтак п!тти
8.40 Столичный курьер
8.54 Юр! с!вр!в!м!в!
8.58-7.00 Погода

12.10 Будьте здоровы
12.24 Юр! с!вр!в!м!в!
12.28 Тусём
12.38 Остров молодых
12.53-13.00 П!вр! с!в!в!в!

18.10-19.00 Театр у микрофона
1.00 Х/ф «МАГНОЛИЯ» 18+
4.45 «ДЖОУИ-2» 16+

4 ытлари кун

1 КАНАЛ

6.00, 10.00, 12.00, 18.00
Новости
6.15 Х/ф «Россия от края до края»
7.00 Х/ф «КУБАНСКИЕ КАЗАКИ»
9.00 «Флаг. Символ преемственности»
10.10, 21.30 Т/с «УЛЬБКА ПЕРЕСМЕШНИКА» 12+
12.10 Х/ф «КОРОЛЕВА БЕНЗОКОЛОНКИ»
13.40 Х/ф «ТРИ ПЛЮС ДВА»
15.20 Кино в цвете. «Весна на Заречной улице»
17.10, 18.15 Музыкальный фестиваль «Голосация Кивин» 16+
21.00 «Время»
23.20 «Вечерний Ургант» 16+

16.20 Х/ф «ВОПРЕКИ ЗДРАВОМУ СМЫСЛУ» 16+
18.10, 21.20 Х/ф «МАНЕКШНИЦА» 16+
22.55 Кино XXI века. «Московские сумерки» 16+

РОССИЯ 1

5.55 Х/ф «КАК ЖЕ БЫТЬ СЕРДЦУ» 12+
8.05 Х/ф «ОДИНОКие СЕРДЦА» 12+
12.00, 14.20 Х/ф «КЛЮЧИ ОТ ПРОШЛОГО» 12+
14.00, 20.00 Вести
20.30 Х/ф «ПОДДУВНЫЙ» 12+

РОССИЯ К

5.00 Дорогая передача 16+
5.30 «Легенды Ретро FM» 16+
10.00 Т/с «ЗНАХАРЬ» 16+
3.00 Х/ф «СТАРИК И МОЛОДОЙ» 12+
4.40 Т/с «МЕЧ» 16+

ЧВаш Наци телекураёв

09.00 «Мои песни – творцы моей судьбы» концерт А.Ульяниной /6+/ 17.00 «Человек расаянный». Спектакль Русского драматического театра. /12+/
18.30 «Эк... юр!в!м, я!н!р!в!» /12+/ 19.00 «О, к!н!в! к!р!с!в! курм!л!в!». Водитель!с!н!к!н!е к!н!н!е х!л!л!л!л!н!в! концерт /12+/
7.10-8.00 Янра, юр! (12+) 8.10-8.30, 11.10-11.30, 15.10-15.30, 16.10-16.30, 17.10-17.30, 18.10-18.30, 19.10-19.30, 20.10-20.30, 21.10-21.30, 23.10-23.30 Юр! в!ч!ри. (12+) 8.30-9.00 Тема дня (12+), 15.30-16.00 Сёр сум. (12+) 9.10-10.00 Не формат. (12+) 10.10-10.30, 22.10-22.30 Т!ван юр!-к!в!в. (12+) 10.30-11.00 Ч!р!в!х! су!м!и. (12+) 12.10-14.00 Ч!р!в!х! су!м!и. (12+) 14.10-15.00 Путешествие в историю чуваш!в (12+) 16.30-17.00 Социальный вопрос. (12+) 17.30-18.00. (12+) 18.30-19.00 Тема дня. (12+) 19.30-20.00 Т!вл!в! к!л!су. (12+) 20.30-21.00 У!й!х!ли ю!м!х!в!с!м. (6+) 21.30-22.00 Сем!в! а!ш!и. (12+) 22.10-23.00 Янра юр! (хит-парад). (12+) 23.30-24.00 Присягая Родине. (12+)

ЧВаш Наци радиовё

7.10-8.00 Янра, юр! (12+) 8.10-8.30, 11.10-11.30, 15.10-15.30, 16.10-16.30, 17.10-17.30, 18.10-18.30, 19.10-19.30, 20.10-20.30, 21.10-21.30, 23.10-23.30 Юр! в!ч!ри. (12+) 8.30-9.00 Тема дня (12+), 15.30-16.00 Сёр сум. (12+) 9.10-10.00 Не формат. (12+) 10.10-10.30, 22.10-22.30 Т!ван юр!-к!в!в. (12+) 10.30-11.00 Ч!р!в!х! су!м!и. (12+) 12.10-14.00 Ч!р!в!х! су!м!и. (12+) 14.10-15.00 Путешествие в историю чуваш!в (12+) 16.30-17.00 Социальный вопрос. (12+) 17.30-18.00. (12+) 18.30-19.00 Тема дня. (12+) 19.30-20.00 Т!вл!в! к!л!су. (12+) 20.30-21.00 У!й!х!ли ю!м!х!в!с!м. (6+) 21.30-22.00 Сем!в! а!ш!и. (12+) 22.10-23.00 Янра юр! (хит-парад). (12+) 23.30-24.00 Присягая Родине. (12+)

НТВ

5.50 Т/с «ДОРОЖНЫЙ ПАТРУЛЬ» 16+
7.50, 8.15 Т/с «МОРСКИЕ ДЯВОЛЫ. СМЕРЧ» 16+
8.00, 10.00, 13.00, 16.00, 19.00 Сегодня
10.00, 13.25, 16.20 Т/с «СОБР» 16+
19.45 Футбол. Лига чемпионов УЕФА. «Зенит» (Россия) - «Байер» (Германия)
22.00 Т/с «ЛИТЕЙНЫЙ» 16+

6.00 Т/с «ДОРОЖНЫЙ ПАТРУЛЬ» 16+
7.50, 8.15 Т/с «МОРСКИЕ ДЯВОЛЫ. СМЕРЧ» 16+
8.00, 10.00, 13.00, 16.00, 19.00 Сегодня
10.00, 13.25, 16.20 Т/с «СОБР» 16+
19.45 Футбол. Лига чемпионов УЕФА. «Зенит» (Россия) - «Байер» (Германия)
22.00 Т/с «ЛИТЕЙНЫЙ» 16+

ТНТ

7.00 М/с «Турбо-Агент Дэдди» 12+
7.30 М/с «Рыцари Тенкай»
7.55 М/с «Кунг-фу Панда: Удивительные легенды» 12+
8.20 М/с «Озорные анимашки» 12+
9.00 «Дом-2. Lite» 16+
10.00, 10.30, 11.00, 11.30, 12.00, 12.30, 13.00, 13.30, 14.00, 14.30, 15.00, 15.30, 16.00, 16.30, 17.00, 17.30, 18.00, 18.30, 19.00, 19.30, 20.00, 20.30, 21.00, 21.30, 22.00, 22.30 Т/с «НИВЕР. НОВАЯ ОБЩАГА» 16+
23.00 «Дом-2. Город любви» 16+

ЧВаш радиовё

6.10 Анонс передач
6.15 События
6.27 Салтак п!тти
6.40 Столичный курьер
6.54 Юр! с!вр!в!м!в!
6.58-7.00 Погода
7.10 Сула тухсан
7.27 Пянкхи кун
7.31 Мы в вместе
7.38 Лукморья
7.49 Кам!л!тан. Ирхи концерт
7.58-8.00 Погода

12.10 Будьте здоровы
12.24 Юр! с!вр!в!м!в!
12.28 Тусём
12.38 Остров молодых
12.53-13.00 П!вр! с!в!в!в!

18.10-19.00 Театр у микрофона
1.00 Х/ф «МАГНОЛИЯ» 18+
4.45 «ДЖОУИ-2» 16+

5 юн кун

1 КАНАЛ

5.00 «Доброе утро»
9.00, 12.00, 15.00, 18.00, 19.00, 3.00 Новости
9.15 «Контрольная закупка»
9.45 «Жить здорово!» 12+
10.55 «Модный приговор»
12.20, 21.35 Т/с «УЛЬБКА ПЕРЕСМЕШНИКА» 12+
14.20, 15.15 «Время покажет» 16+
16.00, 3.05 «Мужское / Женское» 16+
17.00, 2.10 «Наедине со всеми» 16+
18.45 «Давай поженмся!»
19.50 «Пусть говорят» 16+
21.00 «Время»
23.30 «Вечерний Ургант» 16+

0.15 «Политика» 16+
1.20 «Городские пиканы»
1.55 Д/ф «Сергей Гензувур. Парижский хулиган» 16+
4.00 «В наше время» 12+

РОССИЯ 1

5.00 Утро России
9.00 «Провал Канариса» 12+
9.55 «О самом главном»
11.00, 14.00, 17.00, 20.00 Вести
11.35, 14.30, 17.10, 19.35 Местное время
11.55 Т/с «ТАЙНЫ И СЛЕДСТВИЯ» 12+
16.00 Т/с «ПОКА СТАНИЦА СПИТ» 12+
17.30 Т/с «КАМЕНСКАЯ» 12+
18.30 «Прямой эфир» 12+
20.50 Спокойной ночи, малыши!

РОССИЯ К

5.00 Т/с «МЕЧ» 16+
4.20 «Адская кухня-2» 16+
6.00 М/ф «Зимовье зверей» 0+
6.10 М/ф «Огневушка-поскакушка» 0+
6.25 М/ф «Коротышка - зеленые штанишки» 0+
6.35 М/ф «Хвастливый мышонок» 0+
6.45 М/ф «В порту» 0+
7.05 М/ф «Песенка мышонка» 0+
7.15 М/ф «Паровозик из Ромашкова» 0+
7.30 М/ф «Клуб Винкс - школа волшебниц» 12+
8.40, 9.00 М/ф «Смешарики» 0+
8.30 М/ф «Флиппер и Лопак» 0+
9.20 М/ф «Том и Джерри» 0+
9.35 Х/ф «ЗВЕЗДНАЯ ПАТРУЛЬ» 16+
9.45 Х/ф «Смешарики» 0+
8.30 М/ф «Флиппер и Лопак» 0+
9.20 М/ф «Том и Джерри» 0+
9.35 Х/ф «ЗВЕЗДНАЯ ПАТРУЛЬ» 16+
9.45 Х/ф «Смешарики» 0+

РОССИЯ К

6.07-6.10, 6.35-6.41 Вести-Чваш ен
7.07-7.10, 7.35-7.41 Утро Чувашии
8.07-8.10, 8.35-8.41 Утро Чувашии
9.00 Вспомни, солдат /на чувашском языке/

ЧВаш Наци телекураёв

6.30 «Евроњую»
10.00, 15.00, 19.00, 23.10
Новости культуры
10.15, 1.40 «Наблюдатель»
11.15 Т/с «РАССЛЕДОВАНИЯ КОМИССАРА МЕГРЭ». «БАР «ЛИБЕРТИ»
12.05 Д/ф «Мстерские голландцы»
12.20, 20.10 «Правила жизни»
12.45 «Красуй!с, град Петров!»
13.15 Х/ф «ЛЮДОВИК ХИ. УТРОЗА КОРОЛЬ».
15.10 Academia
15.55 Д/ф «Дом на Гувлявар»
16.55 «Маскарад без масок»
17.45 «По существу» /12+/
20.00 «Качево» /12+/ 20.30 «Спорт для всех» /12+/
20.45 «Акилбулсер»/6+/ 21.00 «Республика» информационная программа
21.45 «По существу» /12+/

ЧВаш Наци радиовё

6.10-6.30, 7.10-8.00 Ирхи к!м!л!в! (12+) 6.30-7.00, 21.30-22.00 Республика с!сс!и. (12+) 8.10-8.30, 10.10-10.30, 11.10-11.30, 14.10-14.30, 15.10-15.30, 16.10-16.30, 18.10-18.30, 20.10-20.30, 21.10-21.30, 22.10-22.30 Юр! в!ч!ри. (12+) 8.30-9.00 Тема дня (12+), 15.30-16.00 Сёр сум. (12+) 9.10-10.00 Не формат. (12+) 10.10-10.30, 22.10-22.30 Т!ван юр!-к!в!в. (12+) 10.30-11.00 Ч!р!в!х! су!м!и. (12+) 12.10-14.00 Ч!р!в!х! су!м!и. (12+) 14.10-15.00 Путешествие в историю чуваш!в (12+) 16.30-17.00 Социальный вопрос. (12+) 17.30-18.00. (12+) 18.30-19.00 Тема дня. (12+) 19.30-20.00 Т!вл!в! к!л!су. (12+) 20.30-21.00 У!й!х!ли ю!м!х!в!с!м. (6+) 21.30-22.00 Сем!в! а!ш!и. (12+) 22.10-23.00 Янра юр! (хит-парад). (12+) 23.30-24.00 Присягая Родине. (12+)

НТВ

6.00 «НТВ утром»
8.10 «До суда» 16+
9.15, 10.20 Т/с «ВОЗВРАЩЕНИЕ МУХТАРА» 16+
12.00 «НТВ утром»
8.10 «До суда» 16+
9.15, 10.20 Т/с «ВОЗВРАЩЕНИЕ МУХТАРА» 16+
12.00 «НТВ утром»

ЧВаш радиовё

6.10 Пат!т!р!л!в!
6.24 Анонс передач
6.26 Журналистем ент!ш!с!м!
6.34 Имею право
6.40 Столичный курьер
6.54 Юр! с!вр!в!м!в!
6.58-7.00 Погода
7.10 Диалог!и о школе
7.22 Пянкхи кун
7.28 Права потребитель!в!
7.34 Позн!в! с!л!кув!с!
7.45-8.00 Ирхи концерт

ТНТ

6.00 «Настроение»
8.10 Х/ф «ТАЙНА ДВУХ

1 КАНАЛ

5.00 «Доброе утро»
9.00, 12.00, 15.00, 18.00, 19.00, 3.00 Новости
9.15 «Контрольная закупка»
9.45 «Жить здорово!» 12+
10.55 «Модный приговор»
12.20, 21.35 Т/с «УЛЬБКА ПЕРЕСМЕШНИКА» 12+
14.20, 15.15 «Время покажет» 16+
16.00, 3.05 «Мужское / Женское» 16+
17.00, 2.10 «Наедине со всеми» 16+
18.45 «Давай поженмся!»
19.50 «Пусть говорят» 16+
21.00 «Время»
23.30 «Вечерний Ургант» 16+

0.15 «Политика» 16+
1.20 «Городские пиканы»
1.55 Д/ф «Сергей Гензувур. Парижский хулиган» 16+
4.00 «В наше время» 12+

РОССИЯ 1

5.00 Утро России
9.00 «Провал Канариса» 12+
9.55 «О самом главном»
11.00, 14.00, 17.00, 20.00 Вести
11.35, 14.30, 17.10, 19.35 Местное время
11.55 Т/с «ТАЙНЫ И СЛЕДСТВИЯ» 12+
16.00 Т/с «ПОКА СТАНИЦА СПИТ» 12+
17.30 Т/с «КАМЕНСКАЯ» 12+
18.30 «Прямой эфир» 12+
20.50 Спокойной ночи, малыши!

РОССИЯ К

5.00, 4.15 «Адская кухня-2» 16+
6.00, 18.00 «Верное средство» 16+
7.00, 12.00, 19.00 «Информационная программа 112» 16+
7.30, 13.00 Званый ужин 16+
8.30, 12.30, 19.30, 23.00 «24» 16+
9.00 «Территория заблуждений» 16+
11.00 «Анна Чапман и ее мужики» 16+
15.00 «Семейные драмы» 16+
16.00, 17.00 Не ври мне! 16+
20.00, 0.00 Х/ф «ДОЛГИЙ ПОЦЕЛУЙ НА НОЧЬ» 16+
22.15 Дорогая передача 16+

РОССИЯ К

6.07-6.10, 6.35-6.41 Вести-Чваш ен
7.07-7.10, 7.35-7.41 Утро Чувашии
8.07-8.10, 8.35-8.41 Утро Чувашии
9.00 Вспомни, солдат /на чувашском языке/

ЧВаш Наци телекураёв

6.30 «Евроњую»
10.00, 15.00, 19.00, 23.10
Новости культуры
10.15, 1.40 «Наблюдатель»
11.15 Т/с «РАССЛЕДОВАНИЯ КОМИССАРА МЕГРЭ». «БАР «ЛИБЕРТИ»
12.05 Д/ф «Мстерские голландцы»
12.20, 20.10 «Правила жизни»
12.45 «Красуй!с, град Петров!»
13.15 Х/ф «ЛЮДОВИК ХИ. УТРОЗА КОРОЛЬ».
15.10 Academia
15.55 Д/ф «Дом на Гувлявар»
16.55 «Маскарад без масок»
17.45 «По существу» /12+/

ЧВаш Наци радиовё

6.10-6.30, 7.10-8.00 Ирхи к!м!л!в! (12+) 6.30-7.00, 21.30-22.00 Республика с!сс!и. (12+) 8.10-8.30, 10.10-10.30, 11.10-11.30, 14.10-14.30, 15.10-15.30, 16.10-16.30, 18.10-18.30, 20.10-20.30, 21.10-21.30, 22.10-22.30 Юр! в!ч!ри. (12+) 8.30-9.00 Тема дня (12+), 15.30-16.00 Сёр сум. (12+) 9.10-10.00 Не формат. (12+) 10.10-10.30, 22.10-22.30 Т!ван юр!-к!в!в. (12+) 10.30-11.00 Ч!р!в!х! су!м!и. (12+) 12.10-14.00 Ч!р!в!х! су!м!и. (12+) 14.10-15.00 Путешествие в историю чуваш!в (12+) 16.30-17.00 Социальный вопрос. (12+) 17.30-18.00. (12+) 18.30-19.00 Тема дня. (12+) 19.30-20.00 Т!вл!в! к!л!су. (12+) 20.30-21.00 У!й!х!ли ю!м!х!в!с!м. (6+) 21.30-22.00 Сем!в! а!ш!и. (12+) 22.10-23.00 Янра юр! (хит-парад). (12+) 23.30-24.00 Присягая Родине. (12+)

НТВ

6.00 «НТВ утром»
8.10 «До суда» 16+
9.15, 10.20 Т/с «ВОЗВРАЩЕНИЕ МУХТАРА» 16+
12.00 «НТВ утром»
8.10 «До суда» 16+
9.15, 10.20 Т/с «ВОЗВРАЩЕНИЕ МУХТАРА» 16+
12.00 «НТВ утром»

ЧВаш радиовё

6.10 Пат!т!р!л!в!
6.24 Анонс передач
6.26 Журналистем ент!ш!с!м!
6.34 Имею право
6.40 Столичный курьер
6.54 Юр! с!вр!в!м!в!
6.58-7.

АПЧĔ ТУТЛĀ ПУЛТĀР

"Астра" салат

**Чăхн кă-
кăр тĕлĕнчи
пайĕ, 2 поми-
дор, 2 шăл
ыхра, 4 ѓ-
марта, пылак
2 пăрăс, 4-5
апат кашăкĕ**

**майонез, чĕптĕм тăвар, пăрăс
кирлĕ.**

Чăх какайĕпе ѓмартана пĕсрмелле. Вăрринчен тасатнă пылак пăрăса – пĕрчĕлесе, помидора, чăх какайне тăват-калласа турамалла. ѓмартана теркăламалла. Ыхрана вĕтет-мелле. Салата сийлесе /чăх какайĕ – помидор – ыхрапа пылак пăрăс – ѓмарта/ хумалла. Кашни сийе майонез сĕрмелле. ѓиелтен пĕрчĕлесе туранă пылак пăрăспа, ѓмарта саррипе астра майлă илемлет-мелле.

**Шампиньонпа, хура
сливăпа**

**250 грамм шампиньон, 250
грамм чăх какайĕ, 100 грамм
сыр, 100 грамм хура слива,
1/2 сухан, 1/2 стакан аѓтăрхан
майăрĕ, 100 грамм майонез,
тип су, тăвар кирлĕ.**

Пĕсрнĕ чăх какайне пĕрчĕлесе турамалла. ѓурма ѓвракан каснă кăмпана вĕтетнĕ

суханпа ашаламалла. 5 минут шŷтернĕ хура сливăна тăват-калласа касмалла. Майăра вĕтетмелле, сыра теркăламалла.

Салата сийлесе /кăмпа – чăх какайĕ – хура слива – майонез – сыр – майонез/ хумалла. ѓиелтен майăр сап-малла.

Пĕвер икерчи

**700 грамм чăх пĕверĕ, 3
ѓмарта, 3 стакан ѓнăх, 1
чей кашăкĕ тăвар, 50 милли-
литр тип су, 0,5 миллилитр
сĕт, 1/2 чей кашăкĕ апат
соди кирлĕ.**

Пĕвере аш арманĕ витĕр кăлармалла. ѓмарта, апат соди, тăвар, ѓнăх, ашă сĕт, тип су хушса миксерпа пăт-ратмалла. ѓак хутăшпа ѓхе икерчĕ пĕсрмелле.

Тăпăрч хăпартăвĕ

**250 грамм тăпăрч, 1 апат
кашăкĕ сĕт, 50 грамм сахăр,
50 грамм манна кĕрпи, 1 апат
кашăкĕ услам су, 2 ѓмарта,
сахăр ѓнăхĕ, шăккалат,
аѓтăрхан майăрĕ кирлĕ.**

ѓмартана сахăрпа, тăпăр-чпа пăтратмалла. Услам су, сĕт, манна кĕрпи хушмалла. 30 минут шŷтермелле. ѓат-мана куѓарсан ирĕлтернĕ шăккалат, вĕтетнĕ шăккалат

ямалла. Унтан тăпăрч хăпартăвне духовкăра пĕсрмелле. Вĕрилле сахăр ѓнăхĕ сап-малла.

Кавăн ѓкăрĕ

**3 стакан ѓнăх, теркăланă
2 стакан кавăн, 300 милли-
литр шыв, 7 грамм ѓĕпре, 0,5
стакан тырă хăрпăкĕ, 2 апат
кашăкĕ тип су, 1 чей кашăкĕ
тăвар, 1 апат кашăкĕ пыл, 1
ывăс иѓем кирлĕ.**

ѓнăха ѓĕрепе, тăварпа, тырă хăрпăкĕпе, теркăланă кавăнпа, тип супа, шŷтернĕ иѓемпе пăтратмалла. Пылпа хутăштарнă шыв хушса ѓуста ѓрмалла. Ана 30 минут-лăха ѓатмана хумалла. Кавăн ѓкăрне духовкăра 30 минут пĕсрмелле.

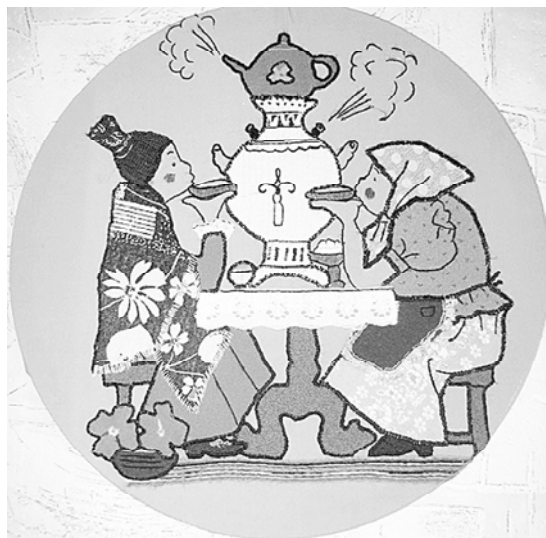
Манник

**100 грамм услам су, 3
ѓмарта, 1 стакан манна
кĕрпи, 1 стакан сахăр, 1 ста-
кан турăх, 1 стакан ѓнăх, 1
чей кашăкĕ апат соди кирлĕ.**

ѓмартана сахăрпа, манна кĕрпипе, апат содипе, турăх-па, ирĕлтернĕ услам супа пăтратмалла, ѓнăх хушмалла. Чустана ѓатмана ямалла. Маннике духовкăра 20-30 минут пĕсрмелле.

УСĂЛЛĀ КАНĂШСЕМ

Чей витĕмĕ

Чей организма вăхăтсăр ватăласран тата шăнса пăсăласран упракан полифенолпа пуян. Симĕссинче пĕр литр пусне – 100-200 миллиграмм, ѓара хуринче – 400 миллиграмм кофеин. Вăл нерв тытăмне лăплантарать. Унри витаминсемпе минералсем те организмне кирлĕ.

Тухтăрсем куллен 3-5 куркаран ытла ѓара чей ѓсме сĕнмеѓсĕ. ѓак виѓери кофеин сывлăхлă ѓынна сиен кŷмĕ. Выѓ варла чей ѓссен хырăмлăх сĕткенĕ тухать, ѓавна пула кăкăр хĕртме, аш ыратма пултартать.

Сахăр хушнă чей те усăллă мар. ѓăварта пылак ѓинипе йышланакан, шăлшăн сиенлĕ йŷсек кăларакан бактерисем вăй илеѓсĕ, ѓавна май танинпа фтор витĕмĕ ѓухалать. 2-3 сехет ларакан чейре усăллă япаласем пĕтеѓсĕ.

ѓулѓа чейĕ – чи усăлли. Ана сахăрпа мар, пылпа ѓсни аванрах.

ѓи-пуѓ тасататпăр

- Курткăн, пальтон, пиншакăн сăранланса ларнă ѓухине денатурат е нашатырь спирчĕн хутăшĕнче /1 литр шыв пусне 1 апат кашăкĕ/ йĕпетнĕ ѓемѓе татăкпа сăтăрмалла.
- Сăран перчетке хытса ларасран тата пĕркеленесрен хушăран талык сапмалла.
- ѓам ѓи-пуѓан якалса кайнă вырăнĕсене ѓара чейпе е кофепе сăтăрмалла.
- Вельвет тата бархат ѓи-пуѓ тусан пуѓтарать. Ана ѓеткăпа мар, ѓемѓе нŷрĕ мунчалла тасатмалла.
- Калпакăн ѓŷсе тата мăя лексе ѓулланнă

вырăнне бензинпа сăтăрмалла.

- Сăран япалана кăштах лăканă ѓмарта шурипе йĕпетнĕ фланель татăкĕпе сăтăрни те ѓĕнĕ сăн кĕртĕ.
- Замшăна тин ѓĕс лекнĕ пăнча шăл порошок тасатать. Ана вараланнă вырăна сапмалла та ѓемѓе ѓеткăпа сăтăрмалла.
- Искусствăлла сăрана уксус янă ашă шывра ѓумалла, ѓемѓе ѓĕтĕкпе сăтăрмалла. Хытах варалансан «синтетика пир-авăр валли» текен порошокпа ѓумалла та таса нŷрĕ ѓĕтĕкпе сăтăрмалла, пŷлĕмре типĕтмелле.

* * *

• Какай е пулă ашаланă хыѓēан плита ѓинче юлнă су йĕрĕсене ѓамăллăн тасатас тесен унта сийĕнчех тăвар сапмалла. Плита сивĕнсен тăвара шăлса пуѓтармалла.

• Пулă тытнă савăта ырă мар шăршăран тасатма ана малтан ѓумалла, унтан уксуспа йĕпетнĕ ѓĕтĕкпе сăтăрмалла.

• Организмшăн усăллă А, В, Е витаминсем тата каротин ѓимĕсене пĕсрнĕ чухне сыхланса юлаѓсĕ-ха, анчах йŷсек хушсан арканаѓсĕ. ѓавăнпах пахча ѓимĕсрен хатĕрленĕ апата уксус е лимон сĕткенне ѓиес умĕн ѓĕс хушмалла.

• Утюг тĕпĕ хуралсан ана нашатырь спир-

чĕпе йĕпетнĕ ѓĕтĕкпе сăтăрмалла, унтан хĕртсе йĕпе пусмана якатмалла. Утюг малтанхи пекех тап-таса пулĕ.

• Типĕтнĕ кăмпана тăвар янă сĕтре тытсан вăл тин татса килнĕ пекех пулĕ.

• Хура тĕс ѓапнă алюмини савăт-сапа кăштах уксус хушса шыв вĕретсен ѓĕнелĕ.

• Пĕсресе умĕн шалча пăрѓине шŷтер-реѓĕ. Вĕретнĕ май кашни 5-7 минутра пĕрер кашăк сивĕ шыв ярсан кун пек тумасан та юрать.

• Кĕнеке ѓинчи ѓуллă йĕр ѓав вырăна нŷрĕке ѓăтакан хут хурса утюгласан тасалĕ.

СЫВЛĂХ

**Сыхланатпăр,
сипленетпĕр**

Сивĕре шăнса пăсăласси часах. Чиртен килтех сипленме пулат. ѓур лимона вĕттĕн турамалла, 3-4 шăл вĕтетнĕ ыхра хушмалла. ѓакна ѓур литрлă банкăна тултармалла, вĕретнĕ шыв ямалла. Савăта виѓĕ кун тĕттĕм вырăнта тытмалла, унтан сивĕтмĕше лартмалла. Эпидеми вăхăтĕнче ѓак хутăша ирхи апатчен 20 минут маларах пĕрер апат кашăкĕ ѓсметле.

Тип ѓупа пăтратнă алоѓ ѓулѓин сĕткенĕ сунасран хăтăлма май парать. Суханпа пыл хутăшĕ те антибиотик пекех витĕм кŷрет. Ана кашни виѓĕ сехетре пĕрер апат кашăкĕ ѓсметле.

Грипп ерсен пылпа ыхра хутăшĕ пулăшать. 4 шăл ыхрана 4-5 апат кашăкĕ пылпа пăтратмалла. Куллен пĕрер апат кашăкĕ 5 хут ѓсметле.

Услĕк ерсен эвкалипт, салтак тŷми, хаяр ути, чапăр курăкĕ, хыр кăчки пăсĕпе сывламалла.

ѓемѓе алă

Хĕрарăман ѓулне алă тата май палăртать тенине пирĕnten кашниех илтнĕ-тĕр. Алла ашă шывпа ѓумалла, сивви ана кушăрхаттарать тата типĕтет.

Алă сивĕпе, ѓилпе тата шăрăхпа кушăрхат. ѓут ѓанталăкăн ѓав витĕмĕнчен перчетке хŷтĕлĕ.

Чĕрне хуѓални те ахальтен мар. Чылай чух сăлтавĕ – супăнлĕ е сĕлтĕллĕ шывпа алла час-час йĕпетни. Кĕпе ѓунă хыѓēан алла тата чĕрне уксуспа глицерин хутăшĕ сĕрмелле. Кун валли 10-15 грамм апат уксусĕ, 20 грамм глицерин тата 40 грамм эрех кирлĕ. ѓывăрма выртас умĕн чĕрне ѓуллă крем е ŷсен-тăран ѓăвĕ сĕрмелле.

Кушăрханă алла вазелинпа е глицеринпа ѓемĕѓтересĕ. Вĕсене нŷрĕ ŷте сĕрмелле. 50 грамм глицерина тата 5 грамм нашатырь спиртне 50 грамм шывпа хутăштарса сĕрсен тата лайăх.

ŷт ѓуркаланнинчен таса пусмана ѓуллă кремпа е ŷсен-тăран ѓăвĕпе йĕпетсе сурана ѓыхмалла. Ку ѓсе ирхине тата каѓхине пурнăѓламалла. Суран 2-3 кунтах тŷрленет.

Ура шăнсан

Шăнсан хăшĕ-пĕри асанне-кукамай меслĕчĕпе усă курать. Ура тупанĕнче сăмса-ѓăварпа ѓыхăннă пăнча пур. Урана ашă шыва чиксен чирлĕ ѓын хăйне лайăхрах туйма тытăнать, сунас иртет. ѓавна май сывлама ѓамăлланать.

Чĕркуѓи таран чиксе ларма тарăн савăт кирлĕ. Пăсланни витĕмлĕ пултăр тесе ашă ути-ялпа чĕркенмелле. Шыв ытлашши пĕсртемелле мар. Вăл 40-42 градус ашă пулсан аван. Ачасене 38 та юрать.

Шыва сарă пăрăс хушсан аван. Чи кирли: ана виѓерен ирттермелле мар, унсăран ŷте

сунтарĕ. Пĕтнĕк, хаяр ути, салтак тŷми шывĕ хушма юрать. Ана хатĕрлеме 1 апат кашăкĕ курăка 1 стакан вĕри шывра ѓур сехет лартмалла.

Урана шывра 15-25 минутран ытла тытмалла мар. Ачасемшĕн 10-15 минут та ѓителĕклĕ. Шыв сивĕнесрен кашни 5-10 минутра вĕрине хушмалла.

Урана типĕтсен ашă чăлха тăхăнмалла та ѓывăрма выртмалла. 3-4 сехет урама тухмалла мар.

Сиплев курсне пуѓличчен тухтăрпа канашламалла.

ВЫЛЪАХ-ЧĔРЛĔХ

Паха апат

Кавăн пур выльăх-чĕрлĕхшĕн те, уйрăмах – сĕт паракан ĕнешĕн, ѓав тери паха апат. Кавăнра ѓупа клетчатка сахал, протеин та пĕр-икĕ процент кăна, анчах каротин нумай.

Кавăн – сĕт антаракан лайăх пахча ѓимĕѓ. ѓапах та ана кăшт ѓитерни те сĕте тăкăскă тутă кĕртет. Ėнене кавăна чĕрĕлле, пысăк касăксем туса вакласа параѓсĕ. ѓак ѓимĕѓе сысна та юратса ѓиет. Ытти апатпа хутăштарсан та тиркемест.

КУН ПЕК ТЕ ПУЛАТЬ

сем вёстерме пусларэ. Хёр кáмáллине, чиперрине палáртрэ кашнинчех. Ачаш та сепёс сáмахсем такам чёрине те сэмс-етефсё сáв. Пёр-пёринпе каласман чухне тунсáхларёс. Тепёр чухне телефонпа шáнкáравласа каласма та ўркенмерё Даниэль – пурлáхне шеллемерё. Áшшáн пуплерёс вёсем.

Сáпла кун хыссáн кун иртрё. Паллашни икё сул ситсен йёкёт сывáх тусё патне хánана килсе курма кáмáлэ пуррине систерчё. Шупашкарта, ялта пурáнчё хána. Чáвашсене килёштерчё пулинех – татах килме шантарчё.

... Марук аппа тáпáртатать кáна. Кáмакаран тин писсе тухна кукаль питне су та сёрмелле, хур яшки

ВÁТ, ТЭНЧЕ!

Настьяна Толя пёрремёш хут ялти клубра курчё. Куршё ял каччи хёре тўрех асáрхарё. Анча сáмах хускатма хáй-марё. Паллашмасáрах кайрэ килне. Тепрехинче те айккинчен сёс сáнарё. Пырса алá тытма хáюлáхё ситейменнине áнлансан Интернет урлá паллашма шухáш тытрё. Чáн та, шыраса тупрэ áна. Хёр тус пулма килёшрё. Темисё сыру сўретнё хыссáн яш Наштукран телефон номерне ыйтрё. Лешё

та ёс тухмасан áна качча тухáп, – терё пёррехинче тантáшне мán кáмáлланса.

– Толя урáххи тёлне пулсан... Чавса сывáх пулэ те – сўртаймáн, – ырэ канашпа пулáшма тáрашрэ тусё.

Сáкáн хыссáн Настя шухáша путрэ те. Тахсанхи тусне урáх енлэн хаклама тáрашрэ. Уркенмесёр ёслет, кáмáлэпе ырэ, хирёслемест, укса-тенке епле тыткаламаллине чухлать, чи кирли – хёрарама хисеплет.

Настук

хирёслемерё. Шупашкарта ёслекен йёкёт хёрпе тёл пулассишён канмалли кунсенче яла сўрерё. Каласрэ-ха унпа Настя, анча юлташпа хутшáн-ран иртмерё. Толя вара кашни курмасерен хёре ытларах та ытларах килёштерчё, темле пулсан та áна хáйён ене сáвáрма тёв турё.

Кун хыссáн кун иртрё. Часах пике аттестат илсе аслá шулта вёренме тытáнчё. Тольáпа тá-тáшрах тёл пулчёс. Май пур таран юрама тáрашрэ йёкёт: яла машинáпа илсе кайрэ-килчё, кинона чёнчё, чечек сыххи парнелерё, сулла кимёпе, хёлле конькипе ярáнма хистерё. Туслá сёс каласрэ пулин те Настя ниháсан та хирёслемерё.

Чáннипе каласан, сын аллипе ёс тума кáмáллакансен ретёнчен те пулчё-ха вáл. Хёвел áстан хытáрах хёртет – сáвáнталла пáхрэ. Ара, хёрсем, чечек пек, áшша кáмáллафсё-сёке. Тольáпа тёл пулусене сўренё хушáрах Мишáпа та, Сашáпа та, Витьáпа та каласрэ. Пёринпе май килмесен тепринпе хутшáнчё. Тольáпа пёрле пуласси пирки сёс пусёнче пёр шухáш та сукчё. Чáн-чáн юлташчё вáл уншáн. Ахальтен-и кашни йёкёчё пирки каласа паратчё, сёнў-канаш ыйтатчё. Толя та хáйён тёллевёнчен пáрáнмарё. Хёре кашнинчех тёлёнтермелли, хáпáртлантармалли майсем шырабё.

Лайáха хáвáрт хáнахатпáр сáв. Часах Настя та ун тавра каччáсем тэпёртетнине хáнахрэ. Тольáн сэмсё те ырэ кáмáлэпе усá курса машинáпа унта та кунта катаччи чупма хистерё, вáл е ку ёс тупáнсан та яш ёнси сине тиерё. Хáй вара пёрин хыссáн тепёр йёкётпе тёл пулчё.

– Мана юратаканскер тасхта каяс сук. Кама кирлэ пултáр вáл? Алá айёнчех вёт, никампа

Чáн та, ун пекки сайрарах. Сáвáнпах вáл шухáшне улáштарчё те. Тольáпа савнилле хутшáнма тытáнчё. Яша чун сунтармáшёсем пирки каласа кáтартма пáрахрэ. Вёсемпе вáртáн каласма-тёл пулма тытáнчё.

Вáхат иртрё. Пётёмпех йёркеллэ пулса пымаллаччё пек, анча... Малтан ништа кайма пёлмесёр Настя хыссáн чупакан Толя пачах улáшáнчё. Унчченхилле áста та пулин сўреме мар, урама усáлма та сайрарах та сайрарах чёнме пусларё. Сайра-хутра сёс шáнкáравларё. Ёс нумаййипе сáлтавларё сáкна. Вáхат ситменрен хёр патне хánана та час-час кёмерё.

Тёрлэ хулана командировкáсене яма тытáнчёс áна. Каччá рейсрипе усá курса Настя та килте лармарё. Малтанхи савнисеппе тёл пулчё, тантáшёсемпе дискотекáра сикрэ. Толя шáнкáравласан килте тесе суйма хáтланчё. Улталаман та пулчёчётёр – каччá кёвёсёме тытáнчёсёке. Унта та кунта сўренёшён сáмахлама пусларё. Сáвáнпах тепёр чухне суестерме тиврэ. Хушáран тёрёс сáмаха та шанмарё Толя. Сáпла туслáхран юратáва кушнá хутшáну сёвёрёлсе те вáйсáрланса пычё. Тавлашуллá кашни самант Настьяна Тольáран сивётрэ.

Пёррехинче хёр тарáсах кайрэ. Текехрен унпа хутшáн-масса пусёнче сирёплетрэ. Чáн та, пёр-икё эрне сас-хура пулмарё. Хутшáнáва татма пачах та шухáшламаман Толя ылтáн хáлха сáккипе пырса кёрсен хёр áна хáваласа яраймарё. Каччáран ытла парнёшён хёрпёртерё. Касарчё. Тепёр тесен, сутáнчё. Ун пек каччá кашни кётесрех йáванманине те чухлать сáв. Каччá та хёре савать. Ахальтен-и хáклá парнесемпе хыссáн чупать.

ЯНА.

Кётнё мáнук

Урама тухмастчё Лисук. Пёрмай килте ларатчё. Вáл сынсенчен ютшáнни ача чухне паллá марччё-ха. Усерехпе тем пулчё áна. Пёчченлёхе кáмáллама тытáнчё. Каччáсемпе вара пачах та каласмарё. Малтана амáшне пáшáрхантармарё-ха ку. Ара, вёренме áнтáлчё-сёке тэпрёнчёкё. Тёрлэ кёнеке вуларё, ют чёлхесене шёкёлчеме тáрашрэ. Каярах аслисем ачи ыттисемпе хутшáнма áнтáлманнишён пáшáрханма та тытáнчёс. Сулёсем пёрин хыссáн тепри иртрёс-сёке. Хёрё вара сёмье сáвáрасси пирки пачах та шухáшларамарё. Ашшё-амáшён мáнукёсене укка-укка сиктересси килчё. Лисука вара ёсёр пуспе нимён те интереслентермерё, илёртмерё.

Сук-ха, пушá вáхат тупáнмасерен вáл Интернетá кёчё. Тёнче усáлáхё уншáн пётём пурнáс

пулса тáчё. Унта вáл туссем тупрэ. Юратáвё те шáпах сáвáнта упранчё те.

Ют чёлхесене шултах вёренме тытáннáскер студент чухне те киленёсне пáрахмарё. Хáй тёллөнех акáлчан сáмахлáхне тэпчёрё. Тёрлэ чёлхепе кáсáкланакансен пёр-пёринпе каласмалли тупáнсах тáчё. Сёнё туссем тупáнчёс.

Пёринпе вёренўллэ каласу уйрáмах лайáх йёркеленчё. Даниэль – испан каччи. Лисукпа сáвáнсах хутшáнчё вáл. Хёр пёрпёр япалана пёлмен чухне вáтанчё. Каччá вара áна хáйне ирёлкё туйма вёрентрё. Сáпла каласу кунран кун сирёпланчё. Куллен сыру сўретрёс вёсем. Часах иккёшё те чёлхене ытларах та ытларах пёлме тытáнчёс. Кёсех Даниэль илемлэ сáмах-

те писрё авá. Васкать хáй. Ура айёнче кушак ачашланса сўрени те такáнтарать áна. Ара, Шупашкара пустарáннá-сёке. Мишук пиче хёрарама кётсе ывáннá ёнтё. Машина алáкне мице усса хупрэши? Пысáк сáвáнáс-сёке вёсен: мáнукё хánана килет. Áна хулара кётсе илмелле. Иккё тултараканскер кукамáшёпе кукашшё патне пёрремёш хут килет. Хánана сёс мар, пурнáсра та мён чухлэ кётнё áна ватáсем?

Даниэль, шантарнá пекех, Чáваш Ене султáлáкран татах килчё. Иккёмёш хутчен хánаланнá чухне сáмрáксем Мускавра тэпленме каласса татáлчёс. Унтах ёс тупрэс. Часах пёрлешрёс. Вáхат иртсен пёчёк хёр пёрки суралчё. Валенсия сёмье тёрекне сирёплетрэ сёс.

Анна НИКОЛАЕВА.

ЧУНРИ

Сана ырэ сын тесеччё. Чунран савсаччё. Шансаччё. Ытти арсын хушшинче эсё вёсенчен уйрáлса тáратáн пулэ теттём. Йáнáшнá. Еплерех икё питлэ эсё. Тепри пулсан мён шухáшланине кусран калать. Сáвáнпах усал ята илтет. Эсё вара? Чунсáр этемкке сёс пултáн...

Пёрре курсах килёштертём сана. Эсё те мана кус хывнине тўрех

бвáлáршáн сёс сыхланса тáрать иккен сёмийёр. Ачана юнашар ашшё те, амáшё те кирлёрен расна пурáнмастáр имёш. Ёненеттём сана, шанаттáм. Сёмьере ситмен сепёслёхе шыратáн-тáр ман сумра.

Тёрёссипе, сайрарах тёл пулаттáмáр санпа. Эсё ёспе ют хуласенче нумай сўреттён. Сáпах май тупса тунсáхлани-

Сивёнтём...

áнлантáм. Ахальтен мар темисё хутчен сынсен хушшинче шырабáн. Юлташáмáрáн суралнá кунёччё. Унта паллашрáмáр та. Мáшáрупаччё эсё. Сáвáнпах пырса каласма май тупаймарáн. Анча тепёр кунах шáнкáравларáн. Тёл пулáва чёнтён. Килёшрём.

Пёрре тёл пултáмáр сáпла. Иккё... Кайран шутне те мантáмáр. Мён туртрё-ха сёмьеллэ сын патне? Хам та пёлместёп. Савнисёр сáмрáк хёре ачашлáху, сепёслёхў сáвáрчё-ши? Сáв тери лáпкá та канлеччё ытамунта. Пёрмай пёрле пулас килетчё. Хánана пырсан та кáссерен тухса каяттáн. Манáн вара сан ытамунта канлэ ыйха путас килетчё...

Сук-сук, сана мáшáрунтáн уйáрассишён каламастáп эпё. Сёмийўне аркатас кáмáл пёрре те пулман манáн. Сана хамáн сёс тáвассишён сунмастáм. Сумáнта хама сáв тери канлэ те лайáххине сёс систеретёп. Сáк ырлáха тáсас килетчё. Иккён чухне вара вáхат сáв тери хáвáрт иртетчё. Эсё килеттён сёс – сехет кáймаллине те систеретчё.

Сёмьеллэ сынпа сыхланишён хама айáплаттáм та. Мана пула тепёр хёрарам куссулэ тáкма пултарасса шухáшласан чёрем сурáлатчё. Анча кáмáла хирёслейместём. Вáл вара сан патналлах туртатчё. Тепёр тесен, эсё мáшáрупа пёрпёринчен тахсанах сивённине пёрмай калаттáн. Уйрáлас патне ситнине пёрре мар асáннá.

не пёлтерсе сыру сўрех систереттён.

Вáхат иртрё. Кашни тёл пулмассерен эпё сан патна ытларах та ытларах туртáнтáм. Вáрáм кáссенче тунсáхларáм. Тен, саврáм та.

Анча юлашки тёл пулу пач сивётрэ. Эсё маншáн пёр самантрах сáв тери ют пулса тáтáн. Йёрёнтертён.

Пёр уйáх тёл пулманччё санпа. Юлашки командировку вáрáма кайрэ. Сáк тапхáрта манпа каласма май тупаймарáн. Сыру та сырмарáн. Куншáн кўренместёп. Пёрер эрне хутшáнманни малтан та пулман мар. Юлташáм эсё таврáнсан «сие юлнá» тесе шўтлеме хистерё. «Тен, вáл сан áсунта сёс сáв тери лайáх. Тёрёслесе пáх. Мёнле сын пулни тўрех палáрэ», – сёнчё вáл сине тáрсá. «Чáн та, суестерем. Хáйне евёр тёрёслев пултáр ку», – килёшмех тиврэ.

– Мёнле ача? Кирлэ-и вáл сана халё? Пёччен мёнле ситёнтерес тетён? Килекен-кажан аттепе-и? Эсё áслá хёр вёт, тёрёс шухáш патне хáвах пырса тухáн. Укса-тенкё ыйтáвне эпё хам сине илэп, – пулчё пач кётмен хурав.

Тавах Турра – ку шўт сёс! Мён тунá пултáтáм? Пётём ырэ кáмáл чáл-пар! саланчё. Юрать сывáх тусáм кусáма карнá тётрене вáхáтра сирме пулáшрэ. Санран вара, тусáм, яланлáхах сивёнтём.

КЁТЕРУК.

Турă айёненче сӳрекен арсын

– Салам, Арсений Алексеевич. “ЧХ” вулаканёсене хăв сӳнчен сӳнни мӳн каласа кăртартас килет? Савантан пуслар-ха.

– Темӳн каламаллиех сук та пек туйăнать. Сапаланса кайрам юлашки вăхăтра. Радио, телекурав кăларăмёсене тăтăш хутшăна, театр сцени сине тухкалама тиврӳ. Мари Республикинче манăн пьесапа “Мунча кунӳ” спектакль хатӳрлесе сцена сине кăларчӳ... Пăлхануллă туйăмсем лăпланса ситмен. Каламалли, паллах, нумай, анчах шухăша пӳр тевве пустарма йывăртарах. Чăваш интеллигенцийӳ, влас сӳннисем халăхран уйрăлса кайнăн туйăнни мана питӳ шухăшлаттарать. Халăх хайӳн нуши-терчӳпе кун кунлат, иккӳмӳшсен – хайсен пурнăсӳ. Чăвашран тӳлӳнетӳп элӳ. Истори енчен пăхсан, Атăлси Пăлхара аркатнă-сунтарнă хысăн вăрман хутлӳхӳнче, сырма-сатрара упран-каласа юнăскер паянчен хайне тӳллӳн пек пурăнать. Самарăксем пӳрлешӳсӳ, ача суратасӳ... Пурнăс хай екипе шăвать: халăхан – хайне тӳллӳн, вӳрӳнӳ сӳнсен – хайсене тӳллӳн. Эпир, пултарулăх сӳннисем тесе шутланакансем, халăх чунне тивӳстерсех ситерейместпӳр пек. Халăха кирлӳ, малаш пурнăсшăн пӳлтерӳшлӳ япаласем туни сукрах.

– Эсӳ хăвна чи малтан кам тесе шухăшлатăн: писатель, поэт, драматург е журналист?

– Хама чăн-чăн сыравсă тесе калаймастăп – унăн, профессионал писателӳн, кашни кун сырмалла. Манăн ку халлӳхе чун киленӳсӳ шайӳнче сӳс пек-ха. Чăнласа ӳслемеллине аналанатăп. Хам сӳнчен калас-тăк – савă, пьеса е калав сырни те, телекăларăмсем ертсе пыни те – пӳр ӳсех, формипе кăна уйрăлса тăрат вăл. Кашни ӳсӳмре – элӳ пурнăс сӳнчен шухăшлани, манăн чун ыратăвӳ.

– Сырасси мӳнрен пусланнă? Йăхра сакан пек пултарулăх камăн та пулин пур-и?

– Сыракан сӳн пулăп тесе ниҳăсан та шухăшламан. Саканшăн кăштах хама ӳпкелетӳп те. Пурнăс сӳлӳ сине тухакан самракан малтанах тӳллӳв лартамалла – мӳн кӳтет вăл: чап-и, укăса-и е карьера-и? Манăн вара йăлтах ансăртран пулса тухрӳ. Элӳ 6-7 класра вӳрӳнӳ чух геолог пуласшăнчӳ, сартту техникумне вӳренме касшăнчӳ. Унтан мана физика-математика илӳртрӳ. Анчах школ хысăн Шупашкара, университет лекрӳм. Кунта мана юлташăм Николай Галкин чăваш радиовне илсе кайрӳ. Унта Александр Волковпа паллашрăм. Вăл питӳ лайăх радиожурналистчӳ, каярахпа аван писатель пулса тăчӳ. Самарăкене хавхалантарма пӳлетчӳ. Питӳ пулăшатчӳ. Кайрӳ вара... Сырасси?.. Вӳрӳntenсем вайлă пулнă манăн. Мария Артемьева, Арсений Хитров, Ксенофонт Лекарев, Нина Карасева, Мария Кудрявцева, Елена Мулюкова... Сак тӳлӳнмелле сӳнсем пурнăс сӳлӳпе ертсе пырса литературăпа сывăхлатрӳс, сырма хăнăхтарса хавхалантарчӳ. Иккӳмӳш курсра вӳрӳнӳ чух Хветӳр Агивер «чапа» кăларчӳ мана – “Тăван Атăл” журналра пур-сук саввăмсене умсăмах сырса пичетлесе кăларчӳ.

Пӳлӳшӳн тăрăшасси, тăван сăмах илемне хакласси – атте-аннерен, хамăн тăван Пăлакасси халăхӳнчен. Пирӳн ялта хитре каласаççӳ. Таса. Атте педучилищӳре вӳрӳнӳ. Сăмах май, Илпек Микудайӳпе пӳр вăхăтра – вӳсене Алексей Талвир ашшӳ вӳрӳнтӳв. Атте Лермонтов, Пушкин саввисене хистесе тенӳ пек вулаттаратчӳ. Анне – тӳлӳнмелле сăнарлă калаçаканскерчӳ. Хутла пач пӳлменскер пулсан та чӳлхи кирек мӳнле савăсран ирттеретчӳ. “Ах сак Шупашкар майрисем! Ятуллă тумланнă та чӳхенсе кăна сӳрӳсӳ”. – Халы сакан пек калаçакан чăваш тупайăн-и?

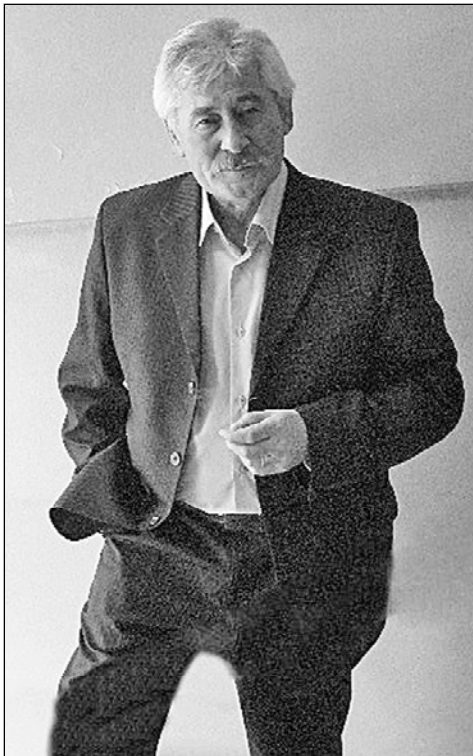
Атте манран лесничий тăвасшăнчӳ. ӳмӳчӳ пысăкчӳ унăн. “Йӳпреç вăрманӳнче кӳлӳ хӳрринче сурт лартăпăр та пурăнăпăр...” – тетчӳ...

– Пултарулăху, чăн та, анлă. Анчах та шăпа сана пӳрре мар кӳрентернӳ... “Инçет телей сӳти” спектакльшӳн пултарулăх ушкăнне Раççей премиене панă, сана вара вăл ушкăна кӳртмен. Сан вырăну телекуравра – анчах унтан кайма тивнӳ. Самана арпашăннă самантра тӳрлӳ проект шухăшласа кăларнă эсӳ. Анчах вăхăт иртсен вӳсенчен пăрса хăварнă сана. Эсӳ вара татах та татах темӳ те пӳр “сурататăн”. Мӳн, кӳренме пачах пӳлмен сӳн-им эсӳ?

– Силленнипе сил арманӳ лартаймăн теççӳ вӳт. Чăн та, темӳ те пулнă. Тарăхса ситнипе сакпа та йышăну тунăчӳ хам валли – 43 сӳл тултариччен сӳнла пурăнăп, ӳмӳрӳн малаллă пайӳнче вара усалланăп... Яланах ырă пулма юрамасть. Усала пуриншӳн те касарсан, пӳтерме тăрăшмасан пуç илет вăл. Вара пурнăс усаллансах каять. Эпир капла та усала ирӳк нумай патăмăр. Унпа кӳрешмелле, апа тавăрмалла. Халӳ элӳ питӳмӳ пӳр енчен сӳпса ярсан тепӳр енне савăрса памăп. Чăн та, хăш-пӳр кӳренӳе уясх каймасăр пурăнма вӳрӳнтӳм. Раççей премине пултарулăх ушкăнне сакпа та ман пьесапа лартнă спектакльшӳн панă-сӳе. Укăса тума тесе ятарласа “Хоппасем”, “Кăлтăрмач-шоу” проектсем шухăшласа кăларнăчӳ те – пулмарӳ пуясси. Пăрса хăварчӳ. Пулнă-тăр кӳренмеллисем. Телекурав ертӳсисемпе тӳллӳвсем пӳр килми пулни те чунă ыраттарнă... Сакпа пурнăса ӳпкелестӳп. Мӳн кирли йăлтах пур. Суккишӳн хам кăна айăплă. Калăпăр, пӳри океан хӳрринче хайăр сӳнче хӳртӳнет, эсӳ унта каймастăн. Мӳншӳн? Кама айăплас? Вăл пултаратьчӳ – эсӳ те пултаратăн. Тăрăшмалла кăна.

– Халӳ сав чикӳрен – 43 урлă – каснăранпа 15 сӳл иртнӳ. Кама та пулин тавăртăн-и – усаллантăн-и вара?

Арсений Тарасова “ЧХ” тӳпелне чӳнес шухăш ансăртран суралман. Сăмаха пуç тавра сиччӳ савăрса шухăшласа калаканскер питӳ касăклă сӳн пек туйăнать. Анчах та унпа калаçу йӳрне тытса пыраси шикленерет те – ун пек сӳн умӳнче хамăн та айван курăнас килмест вӳт-ха. Сакпа та Ольга Туркайпа иккӳшӳ сӳрнă пьесапа хатӳрленӳ “Вӳссе иртсеççӳ кайăксем” спектакльпе паллашнă хысăн пултарулăх сӳннине редакцие чӳнесех килчӳ. Чăн та, вулакан апа капла та лайăх пӳлет-паллат-ха: Арсений Тарасов 30 сӳла яхăн Чăваш телекуравӳнче ӳсленӳ. Вăл сенкер экранран сухалсан тӳрлӳ сас-хура сарăлнăчӳ халăхра, йӳркене пăснăшăн ирӳклӳхрен хăтарни таранах. Сакпа та мӳнле шухăшсемпе пурăнать-ха паян чăваш арӳ?

Арсений ТАРАСОВ: “Ман пирки инке /аттен шăллӳн арăмӳ/: “Турă айӳнче сӳремелли сӳн пулатăн пул”, – тетчӳ... Мӳншӳн элӳ сăпайлă? Халăх сакпа курать пек туйăнать хама. Малашне те курасшăн тен. Имиджа пăхăнатăп. Анне çвтери сăпайлăчӳ... Халăх шухăшне питӳ шута илетчӳ – сӳн мӳн калӳ? Мӳн пӳчӳкрен сак шухăшпа ӳснӳ – аннен сӳн умӳнче маншăн намăс курмалла ан пултăр. Саванпах халӳ те калас тинине – каламастăп, йăваниччен – ӳсместӳп, сӳн умӳнче усал сăмаха – вăрçанмастăп...”

– Пулмарӳ! Мӳн пурришӳн Пӳлӳхе тав тума вӳрӳнтӳм вара. Ир тăрсан хам валли мар, сӳл сӳнче тӳл пулакан валли ырлăх ыйтма хăнăхрăм... Пӳлӳх ырăлатнă сӳн мана хур тăвас сук.

– Арсын тени влаçа туртăнать. Эсӳ уншăн сунмастăн курăнать.

– Влаçа хайӳн сӳнни кирлӳ – сакна лайăх аналанатăп. Элӳ влаçа юракан сӳн мар. Хуняма мана: “Тарасова калани усси сук – пурпӳр хайӳн пек тăвать”, – тет. Чăн та, пур ӳсе те хама кирлӳ пек тăватăп. Хам пӳлнӳ пек шухăшласа. Каллӳ-маллӳ шухăшлама атте платник пулни те хăнăхтарнă-тăр – унта сиччӳ виçмесӳр касни пысăк йăнăш патне илсе ситерме пултарать. Ман пирки ытларах чух сăпайлă, сӳнран сирӳп ыйтаймасть, хушаймасть тесе шухăшланине пӳлетӳп. Хăвна кирек кампа та сăпайлă тытма тăрăшни мемме пулнине пӳлтермест-сӳе. Хам пирки сакпа та сирӳп сынах пул тетӳп. Арсынлăх вăл сӳтел шакканипе кăна сыхăнман-тăр? Элӳ хамăн вая шанса пурăнатăп. Кирлӳ пулсан кафене чашăк-тирӳк сума каймашкăн та пултаратăп. Шантарсах калатăп – манран лайăхрах сав-

кани пулмӳ унта!
– Тен, апа сана укăса та кирлӳ мар? Выçалла лайăхрах сӳрăнать теççӳ вӳт...

– Укăса пурне те кирлӳ, паян – пушшех те. Элӳ те ниҳăсан та укăсана сивлеме. Яланах тăрăшса ӳсленӳ. Анчах мӳншӳн тивӳслӳн тӳлемеççӳ мана – вăт сакă шухăшлаттарать. Пуслăхсене ӳпкел яланах пулнă – пытармастăп. Чăн та, ман пирки укăсасăр тесе никам та шухăшламасть. Троллейбусра курсан тӳлӳнеççӳ вара – хамăн машинăпа сӳременнинчен. Укăса пысăк ӳс валли кирлӳ. Укăшăн кулянмастăп, апа тума пӳлетӳп тесе те каламастăп. Апаçтаракансене аманмастăп та, вӳсене хурламастăп та /тӳрлӳ меслетпе укăса тума пулат-сӳе/ – ыйхăсăр касемсӳр килмест вăл. Манăн сӳмӳре ку тӳлӳше харкашу сиксе тухнине ас тумастăп. Чун ыйтнине пурнăслани мула саврăнса сӳмӳне таврантар тесе тармашатăп.

– Сӳнӳ пӳрт ӳскине чӳмене хатӳрлетӳн тенине илтнӳчӳ-ха.

– Чӳнеси инçе-ха, анчах ӳслетпӳр майӳпен. Йывăрпа пулсан та. Сарай сӳклемпе бригада тара тырăм та ӳсшӳн кăна 35 пин тенкӳ тухса кайрӳ. Шухăшларăм та, элӳ мӳн – пуртă тытма пӳлместӳп-и, кирпӳч хураймастăп-и? Мунча ана хамах сӳклерӳм. Чалай ӳсе арăмпа иксӳмӳрех тăватпăр.

– 35 пин перекетлерӳн апа?

– Сакпа пулса тухать. Суртне те хăсан та пулсан майӳпен вӳслӳпӳр-ха. ӳслесен пурте пулать. Манăн анне 70-тен иртсен кил-сурта, хуралтăсене йăлт çенете улаштарчӳ.

– РФ Патшалăх Думин депутатӳ Анатолий Аксаков хай ир шуралнине кредит илнине сăлтăвланăчӳ. Санăн кӳмӳл сӳçӳ те бренда саврăнчӳ ӳнтӳ.

– Аслă пек кăртартать вăл! /Кулат/. Ирех кăвакарни йăхран та килет пул. Асатте йăлт кӳмӳленчӳ. Атте те шапшурăчӳ. Пурнăс нушисем те шуратрӳс пул... Атте колхозра ӳслеменине пула /вăл шабашникчӳ/ пахчара сӳр улми лартаймастăмăр... Университетра 4-мӳш курсра вӳрӳнӳ чух пӳр профессорпа харкашмалла пулса тухни те васкатрӳ-тӳр кăвакарма. Мана, вӳренӳре лайăх ӳлкӳрсе пыраканскернех, “иккӳ” лартса парасшăнчӳ вăл. Вăрçанса кайрăмăр. Общежитирен кăларса ячӳс, 1 сӳл стипендисӳр пурăнтăм. 23 сӳла ситсен тăнлавра пӳрремӳш хут кӳмӳл пӳрчӳсем асархарăм... «Ку сав профессор», – тесе шӳтлеттӳм. Асанмалăх юлтăр тесе тăпалтарса кăлармарăм.

– Кирлӳ чух шăл кăртатма пултаратăн апа. Сӳмӳе сӳнчен вара калаçма чартăн. Хӳрарăмсене юратмастăн-им?

– Элӳ – халăх умӳнчи сӳн. Телекуравра ӳсленӳ чух мана ывăç тупанӳ сӳнчи пек курса

тăнă сӳнсем. Савантанпах юнлă ку – хăть сӳмӳере ирӳклӳн сывлама парăр-ха мана. Кӳскен: арăма хурламастăп – хам суйласа хам илнӳ апа. Пирӳн пурте йӳркеллӳ. Хӳрарăма юратни пирки вара кăшкăрса сӳремелле-им? Манăн юрă пур: «Пулнă, пулнă, пулнă пул...» Темӳн те... Анчах хайлавăмсене пурнăçампа сыхăнтарма кирлӳ мар – элӳ сакпа та профессионал. Шухăш вӳсӳвӳ ирӳклӳ манăн.

– Паян хӳр-хӳрарăм кӳсье хулăнăшне кура арсын суйлама пуслар...?

– Пӳр «Кăлтăрмач-шоу» хысăн сӳтел хушшине вырнаçнăчӳ. Вăхăт шăвать... Куратăп: студенткасем киле васкамасççӳ. “Общежити алăкне хупасççӳ кӳсех”, – тетӳп. Вӳсем вара элӳ... машинăпа асатса ярасса шаннă иккен.

Самраксене аналанатăп – паян укăсасăр утăм тума та сук. Сакпа та хайсене укăшăн пӳтерекенсене шеллетӳп. Хӳрӳ туйăм та, укăса та, савăшу та – вăхăтлăх кăна. Пурнăспа пӳрле утмалли сӳнна суйланă чух шухăшлар – мӳн ӳмӳр вӳсене ситиччен калаçмалăх сăмаха тупанӳ-и унпа? Сăмах пулсан – шухăшсем те пӳр килеççӳ. Ку вара пӳр тӳллӳв лартма, ун патнелле утма пулăшат. Тӳллӳв пулсан сӳн ӳслет, пурнăс тăвать. Сакан пек юлташ суйламалла пурнăсра.

– Итле-ха, эсӳ пуян мăсăльман пулнă-тăк миçе арăм тата наложница тытатăн?

– Пӳр арăм кăна пул. Хама суйланă сӳнна ниҳсан та пăрахсăм, сугассам сук – хай манран сивӳнемсӳр.

– Пурнăсри апаçсăрлăхшăн хӳрарăм – арсынна, арсын хӳрарăма айăплат...?

– Элӳ айăпламастăп хӳрарăмсене. Арсыннăн вайлăрах, яваплăрах пулмалла сӳмӳере.

– Апа кала-ха, телейлӳ пулмашкăн мӳн кирлӳ чăваш арсыннине?

– Телей... Атте те, анне те, шăллăм та сук текех... Питӳ вӳсемпе курса калаçас килет. Ку енчен элӳ питӳ телейсӳр. Айккинчен мӳнле курăнатăп – пӳлместӳп. Анчах та юрату, ӳс, чап – йăлтах пур. Тата мӳн кирлӳ темелле пек...

– Пурнăсра хăвăн вырăнна туннă тесе шухăшлатăн-и?

– Ытлашши саванма та, хурланма та кирлӳ мар. Суралса каймалла мар – аста та пулин пушлăх пултăр: пӳр вырăнта тулса ситсен пушă сав вырăна куçтар. Сут санталăкра саван пек – ӳсен тăран малтан сӳсӳе сурать, унтан ситмӳсӳе тытăнать, вара апа е кам та пулин татса илет, е сӳре ӳкет... Халӳ тивӳслӳ кăна пирки шухăшлама вăхăт.

– Эсӳ пӳччен кашкăр-и е ушкăнри йытă-и?

– Пӳччен кашкăр мана сывăхрах. Анчах та элӳ ун пекех мар-тăр. Ман сӳнчен пӳччен сӳрекен кушак тесен тӳрӳсрех пулат. Чапшăн, усă кураçишӳн никам сӳмӳне те сывăçмастăп. Хамран вайсăррисене вара май пур таран пулăшма тăрăшатăп.

– Сак самантра тата мӳнле шухăшсемпе айланатăн?

– Арăм пирки шухăшлатăп.

– ???

– Кавире темисе кун силленшӳн сăмах лекнӳчӳ. Паян сав ӳсе пурнăçласчӳ...

Рита АРТИ.

Натали: пёр тухтёр, пёр косметолог, пёр унпашка...

– Натали, эсир вāхатран кулатар кона тейён... 15 сул каяллахи пекех – Ҷамрāk, йāрās... Вāхата улталама мён пулāшати – спорт-и?

– Эпё спортпа пача та тусла мар. Тренажер залне те сўреместеп – тимёр-тамар купи чунра тунсаҳ кона суратати. Шейпинга сырāннāччē – нумай тьтāнса тāраймарām. Ҷав самантра спорт мана, чāн та, питех те кирлеччē: пёрремеш ачапа 20 килограмм ытла пухнāччē. Анча та тренажерсем мана начарланма пача та пулāшмарёс. Ҷапла эпё хама асаплантарма пāрахрām.

– Анча та, қасарār та... Келеткёре тепёр хёр āмсанмалла...

– Паллах, пёр хусканусār иртмest пурнās. Пёрремешенчен, ку – манāн ёс. Концерт йёркелеме пите нумай вāй кирлē. Иккёмешенчен, кил-сурта эпё хамаха тирпейлесе тāратāп: пулāшакан сук. Хāшёсем Ҷакна валли вāхат суккине каласчē. Ман шухāшпа вара Ҷакā кахал-лāхпа кона сыхāннā. Эпё, сāмахран, йāлтах ёлкёретеп. Хваттер, чāн та, пите пысāk мар, анча та эпир унта нумайāн пурāнатпār: унпашка, эпё, икё ача тата кушак аси. Ҷамне тākакан чёр чуна килте тытни ёс калāпāшине яланах ўстерсе тāрать. Хваттерте тирпейлени-пех пёр кун пустарнā калорие сұхататāп эпё. Акā сире – тренажер залē. Таваттāри ывāлла усāлса сўрени вара – фитнес залне икё хутчен кайса килнипе танлашати...

– Ҷапах та пелес килет – Ҷав ытлаш-ши 20 килограмран мёнле майпа хāр-р-ха?

– Мён кона хāтланса пāхмарām-тār! Мён пур диетāна тёрелесе пāхрām ахār. Нимён те пулāшмарē! Апата ятарлā тьтāма пāхāнса Ҷини кона усса кайрē. Унāн тēп принципē – кашни 3 сехетре симелле. Аннā чухлē. Эпё ирхине 7 тāратāп та тўрех апатланатāп. Унтан 10 сехетре, кантāрла иртни 1-ре, 4-ра... сиетēп. Ҷывārма выртинчен те кухнāна кёме пултаратāп эпё. Ҷав шухāрах манмалла мар – порци пёрлештернē икё ывāс тупанē Ҷине вырнасманлла. Манāн шāпах Ҷакāн чухлē вырнасакан “асамлā пиала” пур. Ача кирек мёнле тултарма пулать – пахта симёс, катлет, торт, сыр, улма-сырла, Ҷёр улми, кāmпа... Порцие ўстерме юраманине кона асра тьтмалла. Ҷапла майпа апат ирёлесси, япаласен ылмашāвē лайāхл-нати. Организм “кайран валли” саппас хывма пāрахати.

– Эсир апла темён те сиетёр?

– Ҷапла! Эпё сёрле телевизор курнā май шāратнā сырпа бутерброд явантарса ларма пултаратāп. Анча та меню пуян манāн – пулā та, чāх та, тинёс симёсёсем те пур унта. Какай кона тахсанах сиемestēп: анмасть – Ҷавā кона. Юлашки 10 султа Ҷапла апатланатāп эпё. Чи йывārри – пёрремеш уйāха чāтса ирттересси. Пёр вёсём сиес килет. Хырāмлāх калāпāшē пёчкленсен Ҷак ыйту та татāлать.

– Хāвāртаха начарлантār-и вара?

– Калāпāш тўрех чакма пусларē, йывārш – каярахпа. Организмри ытлашши шыв тумма пусланипе чакатех вāl. Мана ёненме пулать – эпё ниҳāсан та пите йāрās пулман вёт. Анне каласа кāтарнā тāрāх, вāl манāн ача чухнехи сāн ўкёрчёксенче тутār сыхнā май тулалла кантарса тāракан пит сāмартине кāранташпа сārласа тасатнā. /Кулать/. Эпё 16 сула ситсен кона кāшт начар-

Бутерброд Ҷисе те мёнле самāрāлмалла мар, кус айёнчи кāвак Ҷавракасене мёнле пёртемелле? Ҷак ыйтусен хуравёсене Наталипе пёрле шыраса пāхāпār

ланнā. Анча ытлашши килограмсем мана ниҳāсан та пālхантарман! Эпё провинцире ўснē. Пирён хулара хулāн сивётлē тулли хёрсем чиперуксен йыш-ёнчеччē. Ҷиме вара пите юрататтām. Пирён Ҷемье, сāмах май, пёчёкех пулман – манāн йёкёреш шāллāмпа йāмāk пур.

– Халē вара келеткёрпе хāвār та кā-мāллā пулē?

– Паллах! Анча кун патне тўрех ситмен-ха эпё. 20-30 сулсенче хампа тиркеше халтан каяттām: хырām пысāk,

Илем парнелес вырāнне пāсса ан хутār вāl.

– Эсир вара āна тупнā-и?

– 15 сул каялла. Эпё ку енёпе пите шанчāклā, никама та урāхипе улāштарман хёрарам. 15 сул ёнтē пёр стоматолог патне сўретеп. Ача никама та улāштарасам сук. Малтанах манāн шāлсем пите начарччē. Хальхи илемлē куллām – йāлтах āна пула. Эпё тахсанганпах пёр режиссерпа кона ёслетеп – вāl манāн пур клипа та ўкерет. Унпашка та пёрре кона манāн – эпир унпа 23 сул пёрле пурāнатпār. /Кулать/.

– Косметолог патёнче тāтāшах пулатār-и?

мар, лайāх пāхни тата пултарулла парикмахер усāллāрах. Чāн та, йывāс тура халē те пур-ха манāн.

– Спа-процедура пирки вара мён калāттār?

– Нимён те. Вёсен пысāk витёмне асārхаман эпё. Тен, канма аван пулāшасчē... Ҷапах та манāн сехет сурā вāхат пулсан эпё ун вырāнне лайāх кона массаж суйлāттām. Пёр-пёр япалапа 100 хутчен Ҷавāранса-витёнсе выртинчен, ман шухāшпа, массажран усси ытларох. Сурāма вара эпё ятарласа султалакра икё хутчен массаж тутаратāп.

– Целлюлитран вара?

– Манāн кун пек кāткāслāх сук хальлехе. Е генетика ку, е эпё тёрёс апатланатāп. Тен, келеткеме юратни те пулāшати. Хам пите илемлине пите шанатāп эпё, Ҷакна организм та ёнентерсе ситертём курāнати.

– Солярире пулатār-и?

– Ниҳāсан та сўремestēп! Ман шухāшпа, хāрушā та ку. Автозагарпа усā куратāп. Хёвел питти те ман валли мар – шурā ўтём хāвārтах сунса каяти. Анча та D витамин кирлех, Ҷавāнпа пляжа сўретеп – режима сиреп пāхāнса. Хёвел питтинче ирхи 11 сехетчен пулатāп, қасхине – 5 хыссāн. Ҷак тапхāрта унāн пайārкисем сиен кўмеҶсчē.

– Мёнле канма кāmāллатār?

– Юлашки вāхатра сахалрах хусканма пусларām. Ёс, концерт, гастрольсем хыссāн выртас килет. Ҷакāн патне те эпё темҶе сул утрām – нимён Ҷинчен шухāшламасār пляжра хёртёнес, ишес, Ҷемье хутшāнас килет. Ҷакна валли 5 кун та пулин уйārма пултарсан хама эпё пите телейлē туйтāп.

– Хāвāрт вāй пухмалли меслет пур-и сирён?

– Пур. Пёр 15 минут вилнē Ҷын пек выртатāп. Урайне. Чўречесене карсан лайāх – тёттём пултār. Куса хупатāп та ура пўрни вёсёнче пёчёк хāмпā пур пек туйма тāрāшатāп. Ача āшāмра келетке тāрāх куларатāп – аялган сўлелле, кашни пайē патнелле. Келетке тāрāх вāй хумē куснāн туйāнмалла кун пек чухне. Кашни клетка Ҷемсёлсе кантār. Ҷак самантра эсир Ҷывārса каймастār, анча та пача урāх Ҷын пулса ура Ҷине тāратār. Буддизм технологийē ку.

/«7 Дней»/.

алā тачка, пит сāмарти усāнса тāрать... Хама вāрсаттām. Кашни хёрарамах сапла, ахār, ку вара – чи пысāk йāнāш. Хāвна юратмалла, каялла-малалла пāхмасār. Психолог Ҷапла āс пачē мана. Хāвна хāв юратмасан никам та юратас сук. Мухтār хāвāра, хёрарамсем! Эпё, сāмахран, келеткен кашни пайёпе каласатāп. Юл-ташāмсем те тāрāхласчē: “Наташа, есē хāвāн урупа мён тесе каласатāн вара?!” Ҷапла, эпё вёсене юрататāп, вёсем вара – мана. Ҷак ёсе Ҷапла пуслама сёнетеп. Тёкёр патне пырār та хāвāра килёшекен тāватā вырāна тупār. Унтан вёсемпе кашни кун каласār. Ситменлех, паллах, кашинех пур, анча эпё вёсене асārха-ма тāрāшмастāп.

– Ҷакна валли психолог пулāшāвē кирлē пулчē-и вара сире?

– Аслā ывāл Арсений суралнā хыссāн манāн хёрарамāн Ҷак тапхāрта пулма пултаракан депресси пусланчē. Нимён те савāнтармастчē, āш пāтранатчē. Чуна тунсаҳ пусса илчē. Хама сāнсār пек туйса эпё урама та тухмастām. Шāп Ҷак вāхатра мана специалистсен пулāшāвёпе усā курма сёнчёс те.

– Иккёмеш хутчен сāmāлланнā хыс-сāн вара эсир пластика хирургён пулāшāвёпе усā курнā теҶсчē. Ҷакна, тепёр тесен, никаман та пытармастār вёт.

– Сāлтавне курмастāп. Эпё икё ывāл суратрām, вёсене кākār вāрах ёмёртрём. Паллах, хāш-пёр форма сұхалчē. Пластика кона сālма пултаратчē. Ҷакā каш-нин хāйён ирёкē: калас тесен – каласчē, сук тāk – сук. Эпё вара кун пек операцисем тунине халāхран пытармаш-кāн сāлтав курмастāп. Калāпār, “илем уколёсем” те тāватāп эпё. Тутара ботокс пур. Анча та вāl кāшт кона, Ҷавāнпа палārмасть те. Чи кирли – чāнласах та пултарулла пластика хирургне тупмалла.

– Эрнере пёрре ситетепех. Вāхат-вāхат гиалурон йўсекёпе, витамин коктейлёпе усā куратāп.

– Килте вара хāвār тёллён мён те пу-лин таватār-и?

– Тасататāп, тоникпа усā куратāп, ўте нўрететеп. Султалакра пёрре крем улāштаратāп. 12 уйāхран пёр йышши усā кўме пāрахинне асārхарām – ўт хāнāхса ситет пулас. Кус айне патч-маска тумма юрататāп. Ятарлā маска ку, пусма татākне косметика хатёрёнче йёпетесе хатёрленёскер. Ача кусāн аялти пайне 15-30 минутлāха вырнастармалла. Ирхине аван пулāшати вāl – Ҷывārса тāранманнин паллине, хура вырāнсене пётерет.

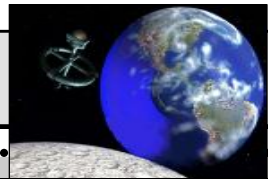
– Сарā сўсе упрама йывār. Эсир ку телёше мён таватār?

– Хамāн сўсём сап-сарах мар-ха манāн. Сārлама вара эпё 15-рех пусланā. Эксперимент ирттерсе пёррехинче сарā-хёрлē те туса хунāччē. Юлашкинчен хам сарā тесе килёштернине āнланса илтём. Унсār пусне, халāхра каланā тāрāх, джентльмен-сем шāпах пире суйласчē. /Кулать/. Чāн та, сарā сўсупе ёсē нумай. Тепёр чухне пус сунā хыссāн эмел курāкён шывёпе чўжетеп. Маска та таватāп. Манāн темён тёрли те пур вāl. Сāмах май, ача чухне Ҷывārма выртинчен эпё сўсе йывāс турапа туратām, шāпах – 100 хутчен. Уссе ситсен кона āнлантām: сўсўшен йывāс турапа усā курни

Сарā сўслē пикесене – “Натали маски”

Авокадо тата банан хутāшē сўсе йāлтāртātма пулāшати, вāй, калāпāш хушати. Вāтам авокадо, пёр банан, пёр сāмарта сарри, 3 апат кашāкē олива сāвё, 1 апат кашāкē пыл кирлē. Авокадопа банана вилкāпа вакламалла, ытти симёсе хушса блендерпа вётетмелле. Хутāша сўсе сёрмел-ле, пус тирне кāштах сātāрмалла. 20-30 минут тьтмалла. Ҷак вāхатра пуса пленкāпа витсе ал шāллипе сыхсан лайāх. Унтан ытти чухнехи пекех шампуньпе суса ямалла.

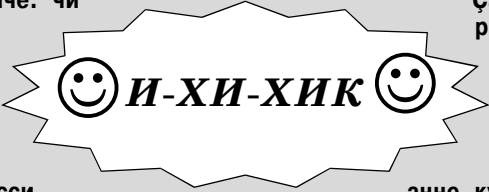

- Аппа, мӑншӑн сӑрланатӑн эсӑ?
- Хитре пулас тесе.
- Хӑсан палӑрма пуслать вара вӑл?

- Анне, 18 сӱлта ачасем сӑнчен калашни йӑркеллӑ шутланать-и?
- Анланмарӑм-ха: мӑшӑн кун пек ыйту паратӑн вара эсӑ?
- Тантӑшӑм Люся ачасем пирки кӑна калашать те: мӑнле лайӑх вӑсем, сӑе юлни мӑн тери аван тапхӑр...
- Лайӑх пулмасӑр! Унӑн амӑшӑ гинеколог вӑт! Тухтӑрсем вара ача суратма сенеҫсӑ, вӑсене юратмаллине каласӑсӑ. Санӑн аннӑ вара - учительница!

Ача чухне киле панӑ ёҫсене пурнӑҫласси чи хӑруши тесе шухӑшлаттам. Ёҫнӑ майӑн шухӑш улшӑнчӑ: чи хӑруши - х а в а н а ч у н а киле панӑ ёҫсене пурнӑҫлама пулӑшасси.

Зоопарка.
- Анне, ку крокодилсем чӑрӑ-и?
- Паллах, хӑрӑм. Вӑсем сехечӑ-сехечӑ пӑр хусканмасӑр выртаҫсӑ, апат панине сиссен кӑна йӑшӑлтатма пулӑҫсӑ.
- Пирӑн атте пек-и?
- Ҫавӑн пекрех. Уйрӑмлӑхӑ те ҫавӑ кӑна - крокодилсем литрӑ-литрӑ сӑра ёҫмеҫсӑ.

Арсын пӑчӑк хӑрне сывӑрма вырттарать. Ҫур сехетрен пӑлӑм алӑкне амӑшӑ уҫса пӑхӑть:
- Ҫывӑраты-и?
- Ҫывӑраты, анне, ҫывӑраты, - шӑппӑн хуравлат хӑрӑ.

Общество транспортӑнче чи хӑруши - кондуктор мар, тӑрӑслекен те мар, уҫӑрсем те мар, вӑрӑ-хурах та мар. Халӑ те пӑлеймерӑр-и? Общество транспортӑнче чи хӑруши - циркран таврӑнакан пиллӑк-мӑш класс ачисем.

- Анне, татуировка тӑвас килет.
- Асун пиҫиххине илсе кил, халех пиҫетлесе ярӑп.

Пӑчӑк Леночка ашшӑе амӑшӑ диван сӑнче ыталанса ларнине асӑрхӑть.
- Ан ыталанӑр! Эпӑ пур - сире ҫитмест-им?

Арсынна тӑванӑсен пӑчӑк хӑр ачипе ларма ыйтнӑ. Аслисем тухса кайса пӑтсен хӑр пӑрчи куккӑшне пытанмалла вылямашкӑн сӑнет. Лешӑн пӑхӑнмалли кӑна юлат - итлемесен йӑрсе ярӑ тата... Ҫурчӑ пысӑк. Чи инҫетри пӑлӑме кайса пытанать хайхи. Кӑтет-кӑтет - никам шырани те илтӑмест.

Пытанӑ вырӑнтан тухӑть - шыракан килни ҫаплах курӑнмасть. Ҫур сехет те иртет. Арсын каялла каять. Хӑр ача ниҫта та ҫук. Мӑн амакӑ? Хайхискерне хӑй шырама пуслать. Кухньӑра тупать. Хӑр пӑрчи сивӑтмӑшрен торт кӑларнӑ та кашӑкӑе пӑҫлет кӑна.

Ҫемье - ашшӑ, амӑшӑ тата ывӑлӑ - телевизор умне вырнаҫнӑ. Чӑр чунсем сӑнчен кӑтартаҫсӑ. Кушаксем экран сӑнче пӑрин хыҫсӑн тепри курӑнаҫсӑ - килтисенчен пулӑшас тискер кайӑк таранах.

- Анне, атя кушак ҫури илетпӑр! - ҫакна курсан кӑшкӑрса яраты аҫын ача. - Атя, атя, атя!
- Ҫук, ывӑлӑм, - хирӑҫлет амӑшӑ. - Мӑн тума кирлӑ-ха пире вӑл? Уҫсе ҫитӑ те кӑтесене йӑпетме пулӑ.

Ҫав самантра экран сӑнче тигр курӑнаса каять.
- Атте, анне кушак ҫури илмешкӑн ирӑк памасть. Атя аппа тӑк тигр ҫури илетпӑр.
- Ҫук, ывӑлӑм, - хирӑҫлет ашшӑ те. - Вӑл уҫсе ҫитсен кӑтесене эпир йӑпетме пулӑпӑр.

Ҫамрӑк амӑшӑ улттӑри хӑрӑе автобуса ларса пыраты. Ҫул хӑрринче хӑр тӑнине курсан пӑчӑкскер вӑл кам пулнине кӑсӑкланать.
- Вӑл килне валли темӑн те туянса тултарнӑ та халӑ упӑшкине кӑтсе тӑраты, - ӑнлантарать хӑрарӑм. - Кӑҫех акӑ лешӑ машинӑпа ҫитӑ те ӑна лартса кайӑ.
Каласӑва автобус водителӑ илтет.

- Мӑншӑн улталатӑр эсир пепкӑре? - сӑмах хушӑть хайхи. - Тӑрӑссине калама йывӑрим? Ку - ҫамӑл шухӑшлӑ хӑр. Вӑл укӑлла тӑрлӑ арсынпа савӑшӑть.
Хӑр пӑрчи шухӑша каять. Унтан амӑшӑнчен ыйтӑть:
- Савӑшӑть пулсан унӑн ачасем те ҫураласӑ-тӑр? /Ах, хальхи шӑпӑрлансем! / Унӑн пепкисем уҫсе ҫитсен кам пулӑҫсӑ?
- Автобус водителӑсем, - сухалса каймасть хӑрарӑм.

Музыка шкулӑнчен таврӑннӑ май ашшӑе ывӑлӑ чаплӑ котеджсем патӑнчен иртеҫсӑ.
- Эпӑ ҫакӑнта савӑнсах пурӑнаттам... - ӑмӑтленет арсын ача.
- Вӑт уҫсе ҫитӑн те чаплӑ музыкант пулса тӑрӑн. Вара эсӑ те ҫакӑн пек ҫуртра пурӑнӑн, - лӑплантарма пӑхӑть ашшӑ.
- Эсир аннепе икӑр питӑ тӑрӑшсах вӑренмен курӑнать... - шухӑша каять арсын ача.

РЕКЛАМА ТАТА ПӑЛТЕРӰСЕМ

ПРОДАЮ

2. Акция! Блоки керамзитобетонные 20x20x40 - 33 руб., 12x20x40 - 29 руб., 10x20x40 - 25 руб. Высокое кач-во. Доставка. Т. 8-967-470-46-77.

3. Акция! Кольца колодезные диам. - 0,7 м., 1 м., 1,5 м. Д-ка манипулятором. Бурение. Т. 8-967-470-46-77.

4. ПЛАСТИКОВЫЕ ОКНА. Низкие цены. Рассрочка. Замер. Доставка - бесплатно. Т. 89875766562.

5. Блоки керамзитобетонные 20x20x40, 12x20x40, 9x20x40 пропаренные, гидро-вибропрессованные заводские от производителя - недорого, **цемент, песок.** Доставка. Разгрузка. Без выходных. Кас-совый чек, документы. Т. 89603016374.

7. Срубы для бани. Т. 37-28-74.
8. Гравмассу, песок, щебень, торф, кирпичный бой, керамблок, керамзит. Пенсионерам, уч. ВОВ - скидки. Т. 8-905-199-01-22.

9. Гравмассу, песок, щебень, керамзит, чернозём. Т. 8-903-358-30-21.

10. Сетку-рабицу от производителя - более 80 видов, сетку сварную - более 30 видов, **профнастил, гвозди, столбы, проволоку.** Изготовление ворот, калиток. **Доставка.** Выездная сварка /генератор/. **Грузоперевозки.** Т.: 68-05-67, 34-70-70.

15. Кирпич, кольца. Т. 89613393363.

16. СЕТКУ-РАБИЦУ от производ-ля: чӑрнӑ, зелӑнӑ, оцинкованную - около 100 видов; **сетку сварную, столбы, скобы, проволоку, калитки.** Доставка. Без выходных. Т.: 683045, 89379522211.

20. Сетку-рабицу, ворота, калитки, заборы; кровля, обшивка домов, навесы. Д-ка. Установка. Пенсионерам скидки. Т.: 89022881447, 38-75-74, **metalservis21.ru**
21. Керамблоки, гравмассу, песок. Т.: 89033456307, 89176757528.

26. КЕРАМБЛОКИ /20x20x40, 12x20x40, 10x20x40/, **керамзит** в мешках, **цемент, кирпич, к/кольца.** Доставка. Т. 8-903-346-85-56.

33. Гравмассу, песок, щебень, керамзит. Д-ка. Т. 89053465671.

35. Блоки керамзитобетонные от производителя. Высокое качество. Низкие цены. Доставка. Документы. Т. 8-937-386-66-29.

53. ОТРУБИ, ЗЕРНО, к/корм, сахар, мука. Доставка. Т. 89373916016.

58. Гравмассу, щебень, песок, керамзит, бетон, чернозём, навоз. Д-ка. Недорого. Т. 89276687015.

61. Блоки керамзитобетонные от производителя. Гарантируем высокое качество. Низкие цены. Доставка. Т. 89876734754.

77. ТЕПЛИЦЫ 3x6 - 12000 р., 3x8 - 15000 р. Т. 48-16-54.

117. ОКНА Чувашии. Пластиковые окна, железные двери. Замер. Монтаж. Скидки. Т. 8-905-028-11-82.

157. Пластиковые ОКНА, стальные **ДВЕРИ.** Дёшево. Т. 8-927-668-93-03.

172. Гравмассу, керамблок, песок, щебень. Д-ка. Т. 8-902-327-75-85.

323. Песок карьерный, речной; **гравмассу, щебень, керамзит, асфальтную крошку, бетон, раствор** всех марок. Недорого. Т. 8-961-340-93-05.

450. КЕРАМБЛОКИ пропаренные, вибропрессованные - недорого. Доставка. Т. 8-917-677-68-46.

560. ОКНА, ДВЕРИ "БАРС". Заводское производство. Бесплатный замер. Рассрочка. Гарантия 10 лет. Скидки. Т. 8-927-668-93-03.

685. ТРОТУАРНУЮ ПЛИТКУ, брусчатку - дешёво. Распродажа. Доставка. Укладка. Т. 89033220479.

686. Песок, щебень, гравмассу; вывоз мусора. Т. 8-903-322-04-79.

687. Профнастил, металлочерепицу, водостоки. Скидки. Доставка. Монтаж. Т. 8-903-322-04-79.

УСЛУГИ

51. Бурение колодцев, скважин, кольца колодезные высококачественные. Доставка. Тел.: 8-927-847-71-43, 8-937-379-00-80.

152. Бурение скважин на воду. Т. 89603021293.

229. Кровля, обшивка домов. Гарантия. Скидки. Т. 89276687574.

513. Чистка колодцев. Т. 8-961-342-90-59.

688. Кровельные, фасадные работы. Гарантия. Т. 8-903-322-04-79.

716. Окна, двери, мебель. Т. 89875769232.

КУПЛЮ

18. Бычков, тӑлок, коров, лошадей. Т. 8-962-599-47-06.

141. Коров, бычков и лошадей. Т. 8-960-310-98-78.

333. Бычков, тӑлок, коров, свиноматок. Т. 8-937-014-49-97.

РАБОТА

110. Монолитчики, плотники, монтажники, шлифовщики, каменщики, сварщики. Питание, спецодежда. Вахта. Т. 8-925-002-22-38.

ПАЛЛАШУ КӑТЕСӑ

Эпӑ 54 сӱлхи арсын, юратӑва тӑл пулса авланасшӑн. Ялта ёҫлесе пурӑнатӑп. Пӑччен хӑрарӑмран хыпар кӑтетӑп. Т. 8-927-854-68-15 e pattar11@yandex.com

ПАХЧАҫӑ КӑТЕСӑ

Сӑтӑрҫӑсенчен

Ҫанталӑк хытах шӑнтичен йывӑҫ-тӑме сӑтӑрҫӑсенчен, уйрӑмах шӑшипе мулкачран, хӑтӑлеме хатӑрлемелле. Ҫавна май пахчана тасатсах тӑмалла. Шӑши ҫӱп-ҫап, вут-шанкӑ, улӑм, тислӑк купи айӑнче пурӑнать. Юр ҫавиччен йывӑҫ вуллине малтан хаҫатпа,

унтан хулӑн пусмапа е рубероидпа, е кивӑ пленкӑпа чӑркемелле. Капрон ҫӑлха та аван. Аялти пайне ҫӑрпе хуплама ан манӑр. Йывӑҫ вуллине улӑмпа ҫыхмалла мар, унсӑрӑн унта хурт-кӑпшанкӑ ёрчеме пулӑ. Мулкачран сеткӑллӑ, хушӑкӑр карта пулӑшӑ.

«ХЫПАР»
Издательство сурчӑ автономии учреждений

УЧРЕДИТЕЛЬСЕМ: ЧӑВАШ РЕСПУБЛИКИН ИНФОРМАЦИ ПОЛИТИКИН ТАТА МАССӑЛӑ КОММУНИКАЦИСЕН МИНИСТЕРВИ, ЧӑВАШ РЕСПУБЛИКИН ИНФОРМАЦИ ПОЛИТИКИН ТАТА МАССӑЛӑ КОММУНИКАЦИСЕН МИНИСТЕРВИН «ХЫПАР» ИЗДАТЕЛЬСТВО СӰРЧӑ ЧӑВАШ РЕСПУБЛИКИН АВТОНОМИ УЧРЕЖДЕНИЙ

Директор - тӑп редактор **В.В. ТУРКАЙ**

Редактор - **М.М. ИЛЫНА**

Дежурнӑй редактор - **Е.М. АТАМАНОВА**

Хаҫата Федерацин сыхӑну, информаци технологийӑсен тата массӑллӑ коммуникацисен тытӑмӑнчи тӑрӑслев служби 2013 сӱлхи ака уйӑхӑн 30-мӑшӑнче ПИ № ФС77-54016 номерпе регистрациленӑ.

Ҫыранмалли индекс: 11515

РЕДАКЦИПЕ ИЗДАТЕЛЬ АДРЕСӑ:
428019, Шупашкар хули, Иван Яковлев проспекчӑ, 13, Пичет сурчӑ

ФАКС: /8352/ 28-83-70, 56-20-07
Электрон почти: hypar@chttts.ru

ЫЙТСА ПӑЛМЕЛЛИ ТЕЛЕФОНСЕМ:
55-07-21, 56-00-67, 56-03-54, 28-83-67, 28-85-33.

Хаҫатри рекламӑсӑр тӑлӑвлӑ информаци материалӑсем "Реклама сӑнчен" Федераци сакунӑн 2-ст. килӑшӑллӑн "Аталану сӱлӑпе", "Ят-сум", "Еҫ тата сын", «Самана талпи» рубрикӑсенче пичетленӑсӑ.

Пичете графика 19 сехет те 30 минута алӑ пусмалла, 19 сехетре алӑ пуснӑ. Хаҫата «Хыпар» Издательство сурчӑ АУ техника центрӑнче калӑпланӑ, «Чӑваш Ен» ИПК АУО типографийӑнче пичетленӑ. 428019, Шупашкар хули, И.Яковлев проспекчӑ, 13. 56-00-23 - издательство директорӑ. Тираж 7949. Заказ 4190.